

BME

BUDAPESTI MŰSZAKI
MATEMATIKA
ÉS GAZDASÁGTUDOMÁNYI
INTÉZET
EGYETEM

Haladó lineáris algebra

BMETE90MX54 (FELSŐBB MATEMATIKA VILLAMOSMÉRNÖKÖKNEK)

Diagonalizálhatóság

SAJÁTÉRTÉK, SAJÁTALTÉR, KVADRATIKUS ALAKOK, SPEKTRÁLTÉTEL

Wettl Ferenc

ALGEBRA TANSZÉK

Sajátérték, sajátvektor, sajátaltér

Ortogonalis és unitér diagonalizálás

Kvadratikus formák

Ismeretek, képességek, célok

- Sajátérték, sajátaltér, sajátfelbontás, spektrálfelbontás, algebrai és geometriai multiplicitás fogalma és kiszámítása „tankönyvi” módszerrel, Gershgorin-körök, domináns sajátérték, domináns főátlójú mátrix, hatványmódszer.
- Speciális mátrixok sajátértékei, mátrix hatványainak sajátértékei, Cayley–Hamilton-tétel.
- A hasonlóságra invariáns újabb tulajdonságok, feltételek a diagonalizálhatóságra, és az ortogonális (unitér) diagonalizálhatóságra, Schur-felbontás.
- Kvadratikus formák, főtengety-transzformáció, definitiség, főminorok, kongruencia, Sylvester-féle tehetetlenségi törvény.
- Pozitív szemidefinit és definit mátrixok faktorizációi, Cholesky-felbontás.

Sajátérték, sajátvektor, sajátaltér

Miért szeretjük a diagonális mátrixokat?

- „úgy” számolunk velük, mint a számokkal: összeadás, kivonás, szorzás, osztás (ha nincs a nevező főátlójában 0), hatványozás:

$$\begin{bmatrix} 2 & 0 \\ 0 & 3 \end{bmatrix} + \begin{bmatrix} 3 & 0 \\ 0 & 1 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} 5 & 0 \\ 0 & 4 \end{bmatrix}, \quad \begin{bmatrix} 2 & 0 \\ 0 & 3 \end{bmatrix} \begin{bmatrix} 3 & 0 \\ 0 & 1 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} 6 & 0 \\ 0 & 3 \end{bmatrix},$$

$$\begin{bmatrix} 2 & 0 \\ 0 & 3 \end{bmatrix} / \begin{bmatrix} 3 & 0 \\ 0 & 1 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} \frac{2}{3} & 0 \\ 0 & 3 \end{bmatrix}, \quad \begin{bmatrix} 2 & 0 \\ 0 & 3 \end{bmatrix}^3 = \begin{bmatrix} 8 & 0 \\ 0 & 27 \end{bmatrix}.$$

- tetszőleges p polinomra $p \left(\begin{bmatrix} 2 & 0 \\ 0 & 3 \end{bmatrix} \right) = \begin{bmatrix} p(2) & 0 \\ 0 & p(3) \end{bmatrix}$.
- a standard egységvektorokat a saját konstansszorosukba viszik, így könnyen „látjuk” a mátrixleképezés hatását:

$$\begin{bmatrix} 2 & 0 \\ 0 & 3 \end{bmatrix} \begin{bmatrix} 1 \\ 0 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} 2 \\ 0 \end{bmatrix} = 2 \begin{bmatrix} 1 \\ 0 \end{bmatrix}, \quad \begin{bmatrix} 2 & 0 \\ 0 & 3 \end{bmatrix} \begin{bmatrix} 0 \\ 1 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} 0 \\ 3 \end{bmatrix} = 3 \begin{bmatrix} 0 \\ 1 \end{bmatrix}.$$

Jó bázis választása

- P** Tükrözzük a 3-dimenziós tér vektorait a tér egy megadott síkjára! Válasszunk e lineáris leképezés leírásához egy megfelelő bázist, majd írjuk fel a tükrözés e bázisra vonatkozó mátrixát!
- M** A sík egy bázisa $\{\mathbf{a}, \mathbf{b}\}$, a rá merőleges altér egy bázisa $\{\mathbf{c}\}$.
A T leképezés hatása e vektorokon: $T\mathbf{a} = \mathbf{a}$, $T\mathbf{b} = \mathbf{b}$ és $T\mathbf{c} = -\mathbf{c}$.
Az $\{\mathbf{a}, \mathbf{b}, \mathbf{c}\}$ bázisban T mátrixa

$$\begin{bmatrix} 1 & 0 & 0 \\ 0 & 1 & 0 \\ 0 & 0 & -1 \end{bmatrix}.$$

E bázisban egy tetszőleges (x, y, z) vektor tükörképe $(x, y, -z)$.

Lineáris transzformációk sajátvektorai

- D** $L: \mathcal{V}_{\mathbb{F}}$ vektortér, $L: \mathcal{V} \rightarrow \mathcal{V}$ lineáris transzformáció. Amh az $\mathbf{x} \in \mathcal{V}$, $\mathbf{x} \neq \mathbf{0}$ vektor az L trafó **sajátvektora**, ha $L\mathbf{x} \parallel \mathbf{x}$, azaz ha van olyan $\lambda \in \mathbb{F}$ szám, melyre $L\mathbf{x} = \lambda\mathbf{x}$.
Az ilyen λ számot az L lineáris transzformáció **sajátértékének**, a $(\lambda, \mathbf{x})$ párt **sajátpárnak** nevezzük.
- m** Ha $\mathbf{x}$ sajátvektor, akkor minden $c\mathbf{x}$ ($c \neq 0$) is:

$$L(c\mathbf{x}) = cL\mathbf{x} = c\lambda\mathbf{x} = \lambda(c\mathbf{x}),$$

azaz $L(c\mathbf{x}) = \lambda(c\mathbf{x})$.

- Á** **A sajátvektorok alterei:** Ha az L lin.trafónak λ egy sajátértéke, akkor a λ -hoz tartozó sajátvektorok a nullvektorral együtt alteret alkotnak, mely megegyezik a $\text{Ker}(L - \lambda I)$ altérrel.

- B** $\mathbf{x} \neq \mathbf{0}$ sv. vagy $\mathbf{x} = \mathbf{0} \iff L\mathbf{x} = \lambda\mathbf{x} \iff L\mathbf{x} - \lambda\mathbf{x} = \mathbf{0} \iff (L - \lambda I)\mathbf{x} = \mathbf{0} \iff \mathbf{x} \in \text{Ker}(L - \lambda I)$.

- D** Az L lin.trafó λ sajátértékhez tartozó sajátvektorai és a $\mathbf{0}$ alkotta alteret a λ **s.é.-hez tartozó sajátaltérnek** nevezzük.
- P**
1. $L! \mathcal{V}_{\mathbb{F}}$ vektortér, I az identikus leképezés. Ekkor a tetszőleges $c \in \mathbb{F}$ számra a cI leképezésnek a $\mathcal{V}$ tér minden nemnulla vektora a c számhoz tartozó sajátvektora.
  2. $L! \mathcal{V}_{\mathbb{R}}$ a valósok halmazán akárhányszor diffható valós függvények tere és $D : \mathcal{V} \rightarrow \mathcal{V}; f \mapsto f'$. D sajátvektora $e^{\lambda x}$, ami épp a λ sajátértékhez tartozik, mert $(e^{\lambda x})' = \lambda e^{\lambda x}$.
  3. A sík $\alpha \neq k\pi$ szöggel való elforgatásának nincs sajátvektora.
- F** Sajátérték, sajátvektor, sajátaltér?
1. a sík vektorainak tükrözése egy egyenesre; $(1, -1)$
  2. a sík vektorainak merőleges vetítése egy egyenesre; $(1, 0)$
  3. a tér vektorainak forgatása egyenes körül $\alpha \neq k\pi$ szöggel; (1)
  4. a tér vektorainak merőleges vetítése egy síkra; $(1, 1, 0)$
  5. a tér vektorainak tükrözése egy síkra. $(1, 1, -1)$

Mátrixleképezés sajátértéke, sajátvektora, sajátaltere

- D** $\mathbb{F}$ test. Amh a $\lambda \in \mathbb{F}$ szám az $\mathbf{A} \in \mathbb{F}^{n \times n}$ mátrix **sajátértéke**, ha létezik olyan $\mathbf{x} \neq \mathbf{0}$ vektor, melyre $\mathbf{Ax} = \lambda\mathbf{x}$.
Az ilyen $\mathbf{x}$ vektorokat az $\mathbf{A}$ mátrix λ sajátértékhez tartozó **sajátvektorainak**, az általuk a $\mathbf{0}$ vektorral alkotott alteret az $\mathbf{A}$ **sajátalterének**, a $(\lambda, \mathbf{x})$ párokat az $\mathbf{A}$ **sajátpárjainak** nevezzük.
 $\mathbf{y} \neq \mathbf{0}$ bal sajátvektor, ha $\mathbf{y}^T \mathbf{A} = \lambda \mathbf{y}^T$, azaz ha $\mathbf{y}$ az $\mathbf{A}^T$ sajátvektora.
- P** $(-1, (2, 1))$ és $(2, (1, 2))$ egy-egy saját párja a $\begin{bmatrix} -2 & 2 \\ -2 & 3 \end{bmatrix}$ mátrixnak, míg $(-1, (2, -1))$ és $(2, (1, -2))$ egy-egy bal saját párja, mert

$$\begin{bmatrix} -2 & 2 \\ -2 & 3 \end{bmatrix} \begin{bmatrix} 2 \\ 1 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} -2 \\ -1 \end{bmatrix}, \quad \begin{bmatrix} -2 & 2 \\ -2 & 3 \end{bmatrix} \begin{bmatrix} 1 \\ 2 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} 2 \\ 4 \end{bmatrix},$$

$$\begin{bmatrix} 2 & -1 \end{bmatrix} \begin{bmatrix} -2 & 2 \\ -2 & 3 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} -2 & 1 \end{bmatrix}, \quad \begin{bmatrix} 1 & -2 \end{bmatrix} \begin{bmatrix} -2 & 2 \\ -2 & 3 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} 2 & -4 \end{bmatrix}.$$

Hogyan találjuk meg a sajátértékeket?

- Á λ pontosan akkor sajátértéke $\mathbf{A}$ -nak, ha $\det(\mathbf{A} - \lambda \mathbf{I}) = 0$.
- B λ sajátérték, ha $\exists \mathbf{x} \neq \mathbf{0}$ sv. $\iff \exists \mathbf{x} \neq \mathbf{0} \mathbf{A}\mathbf{x} = \lambda\mathbf{x} \iff \exists \mathbf{x} \neq \mathbf{0} \mathbf{A}\mathbf{x} - \lambda\mathbf{x} = \mathbf{0} \iff (\mathbf{A} - \lambda\mathbf{I})\mathbf{x} = \mathbf{0}$ hom. lin. egyenlet-rsz-nek van nemtrivi megoldása $\iff \mathcal{N}(\mathbf{A} - \lambda\mathbf{I}) \neq \{\mathbf{0}\} \iff \det(\mathbf{A} - \lambda\mathbf{I}) = 0$.
- D $\mathbf{A} \in \mathbb{F}^{n \times n}$. A $\chi(\lambda) = \det(\mathbf{A} - \lambda\mathbf{I})$ polinomot az $\mathbf{A}$ mátrixhoz tartozó **karakterisztikus polinomnak** nevezik.
- A $\chi(\lambda) = 0$ egyenletet az $\mathbf{A}$ mátrix **karakterisztikus egyenletének** nevezzük.
- m Néhol a kar. pol. $\det(\lambda\mathbf{I} - \mathbf{A})$, ami mindig 1-főegyütthatójú, de a konstans tag nem mindig a determináns.

Karakterisztikus polinom felírása

P Határozzuk meg az

$$\mathbf{A} = \begin{bmatrix} a & b \\ c & d \end{bmatrix}, \quad \mathbf{B} = \begin{bmatrix} 1 & a & b \\ 0 & 1 & c \\ 0 & 0 & 1 \end{bmatrix}, \quad \mathbf{C} = \begin{bmatrix} a & b & c \\ 1 & 0 & 0 \\ 0 & 1 & 0 \end{bmatrix}.$$

mátrixok karakterisztikus polinomját!

M Minden 2×2 -es mátrixra:

$$\begin{aligned} \det(\mathbf{A} - \lambda \mathbf{I}) &= \begin{vmatrix} a - \lambda & b \\ c & d - \lambda \end{vmatrix} = (a - \lambda)(d - \lambda) - bc \\ &= \lambda^2 - (a + d)\lambda + (ad - bc) \\ &= \lambda^2 - \text{trace}(\mathbf{A})\lambda + \det \mathbf{A}. \end{aligned}$$

nyom, determináns!

Karakterisztikus polinom felírása (folyt)

$$\det(\mathbf{B} - \lambda\mathbf{I}) = \begin{vmatrix} 1 - \lambda & a & b \\ 0 & 1 - \lambda & c \\ 0 & 0 & 1 - \lambda \end{vmatrix} = (1 - \lambda)^3.$$

$$\begin{aligned} \det(\mathbf{C} - \lambda\mathbf{I}) &= \begin{vmatrix} a - \lambda & b & c \\ 1 & -\lambda & 0 \\ 0 & 1 & -\lambda \end{vmatrix} \\ &= (a - \lambda)\lambda^2 + c + b\lambda \\ &= -\lambda^3 + a\lambda^2 + b\lambda + c. \end{aligned}$$

Háromszögmátrixok sajátértékei

T A háromszögmátrixok és így a diagonális mátrixok sajátértékei megegyeznek a főátló elemeivel.

B A háromszögmátrix $\rightsquigarrow \mathbf{A} - \lambda \mathbf{I}$ is $\rightsquigarrow$

$$\det(\mathbf{A} - \lambda \mathbf{I}) = (a_{11} - \lambda)(a_{22} - \lambda) \dots (a_{nn} - \lambda) = 0,$$

aminek a gyökei a_{ii} ($i = 1, \dots, n$). Így ezek az $\mathbf{A}$ sajátértékei.

Determináns, nyom és a sajátértékek

T Ha az n -edrendű $\mathbf{A}$ mátrix sajátértékei $\lambda_1, \dots, \lambda_n$, akkor

$$\det(\mathbf{A}) = \lambda_1 \lambda_2 \dots \lambda_n$$

$$\text{trace}(\mathbf{A}) = \lambda_1 + \lambda_2 + \dots + \lambda_n$$

A determináns a konstans tag, a nyom a $(-\lambda)^{n-1}$ együtthatója a karakterisztikus polinomban.

B* A karakterisztikus polinom gyöktényezős alakja:

$$\det(\mathbf{A} - \lambda \mathbf{I}) = (\lambda_1 - \lambda)(\lambda_2 - \lambda) \dots (\lambda_n - \lambda)$$

$\lambda = 0$ behelyettesítése után kapjuk, hogy $\det(\mathbf{A}) = \lambda_1 \lambda_2 \dots \lambda_n$.

- $(-\lambda)^{n-1}$ szorzat a determináns kiegészítő determinánsainak összegére bontása alapján csak az $(a_{11} - \lambda)(a_{22} - \lambda) \dots (a_{nn} - \lambda)$ szorzatból kapható, onnan pedig az épp $\sum_i a_{ii} = \text{trace}(\mathbf{A})$.

Sajátérték, sajátvektor, sajátaltér

Sajátaltér

Sajátértékek és sajátvektorok meghatározása

m Tankönyvi módszer:

1. $\det(\mathbf{A} - \lambda \mathbf{I}) = 0$ gyökeinek meghatározása (sajátértékek)
2. $\forall \lambda: \mathcal{N}(\mathbf{A} - \lambda \mathbf{I})$ bázisának meghatározása (a nulltér nemzérus vektorai a sajátvektorok)

P

$$\begin{bmatrix} 0 & 1 & 1 \\ 0 & 2 & 0 \\ 0 & 0 & 2 \end{bmatrix}$$

- M
1. felső háromszögmátrix: $\lambda_1 = 0, \lambda_2 = \lambda_3 = 2$
  2. $\lambda = 0$:

$$\begin{bmatrix} 0 & 1 & 1 \\ 0 & 2 & 0 \\ 0 & 0 & 2 \end{bmatrix} \xrightarrow{\text{rref}} \begin{bmatrix} 0 & 1 & 0 \\ 0 & 0 & 1 \\ 0 & 0 & 0 \end{bmatrix} \rightsquigarrow \begin{matrix} x_2 = 0 \\ x_3 = 0 \end{matrix} \rightsquigarrow t \begin{bmatrix} 1 \\ 0 \\ 0 \end{bmatrix}$$

$\lambda_2 = \lambda_3 = 2$:

$$\begin{bmatrix} 0 & -2 & 1 & 1 \\ 0 & 2 & -2 & 0 \\ 0 & 0 & 2 & -2 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} -2 & 1 & 1 \\ 0 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 0 \end{bmatrix} \rightsquigarrow 2x_1 - x_2 - x_3 = 0$$

$$\rightsquigarrow \begin{bmatrix} (s+t)/2 \\ s \\ t \end{bmatrix} = s \begin{bmatrix} 1/2 \\ 1 \\ 0 \end{bmatrix} + t \begin{bmatrix} 1/2 \\ 0 \\ 1 \end{bmatrix}.$$

Tehát a két sajátaltér $\text{span}((1, 0, 0))$ és $\text{span}((1/2, 1, 0), (1/2, 0, 1))$.

Karakterisztikus polinom és a racionálisgyök-tétel

$$\text{P } \mathbf{A} = \begin{bmatrix} 1 & 2 & 2 \\ 2 & 1 & 2 \\ 3 & 3 & 2 \end{bmatrix}$$

$$\text{M } |\mathbf{A} - \lambda \mathbf{I}| = \begin{vmatrix} 1 - \lambda & 2 & 2 \\ 2 & 1 - \lambda & 2 \\ 3 & 3 & 2 - \lambda \end{vmatrix} = -\lambda^3 + 4\lambda^2 + 11\lambda + 6$$

- **Racionálisgyök-tétel:** ha $\frac{p}{q}$ (p és q rel. prímek) gyöke az $a_n\lambda^n + \dots + a_0$ polinomnak, akkor $p \mid a_0$, $q \mid a_n$.
- itt lehetséges rac. gyökök: $\pm 1, \pm 2, \pm 3, \pm 6$:
- $\lambda_1 = \lambda_2 = -1$ és $\lambda_3 = 6$.

$$- \lambda_1 = \lambda_2 = -1: \mathbf{A} + \mathbf{I} = \begin{bmatrix} 2 & 2 & 2 \\ 2 & 2 & 2 \\ 3 & 3 & 3 \end{bmatrix} \xrightarrow{\text{rref}} \begin{bmatrix} 1 & 1 & 1 \\ 0 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 0 \end{bmatrix}$$

$$\rightsquigarrow x_1 + x_2 + x_3 = 0 \rightsquigarrow \begin{bmatrix} -s - t \\ s \\ t \end{bmatrix} = s \begin{bmatrix} -1 \\ 1 \\ 0 \end{bmatrix} + t \begin{bmatrix} -1 \\ 0 \\ 1 \end{bmatrix},$$

$$- \lambda_3 = 6: \mathbf{A} - 6\mathbf{I} = \begin{bmatrix} -5 & 2 & 2 \\ 2 & -5 & 2 \\ 3 & 3 & -4 \end{bmatrix} \xrightarrow{\text{rref}} \begin{bmatrix} 1 & 0 & -2/3 \\ 0 & 1 & -2/3 \\ 0 & 0 & 0 \end{bmatrix}$$

$$\rightsquigarrow \begin{array}{l} x_1 - \frac{2}{3}x_3 = 0 \\ x_2 - \frac{2}{3}x_3 = 0. \end{array} \rightsquigarrow \left(\begin{array}{l} x_3 = 3t \text{ paramé-} \\ \text{terválasztással} \end{array} \right) \begin{bmatrix} 2t \\ 2t \\ 3t \end{bmatrix} = t \begin{bmatrix} 2 \\ 2 \\ 3 \end{bmatrix}.$$

$$- \text{A sajátalterek: } \text{span} \left(\begin{bmatrix} -1 \\ 1 \\ 0 \end{bmatrix}, \begin{bmatrix} -1 \\ 0 \\ 1 \end{bmatrix} \right), \text{span} \left(\begin{bmatrix} 2 \\ 2 \\ 3 \end{bmatrix} \right).$$

2×2 -es mátrixok sajátvektorainak szemléltetése

P Határozzuk meg a következő mátrixok sajátértékeit és sajátvektorait.

$$\mathbf{A} = \begin{bmatrix} \frac{5}{4} & \frac{3}{4} \\ \frac{3}{4} & \frac{5}{4} \end{bmatrix}, \quad \mathbf{B} = \begin{bmatrix} \frac{3}{4} & \frac{5}{4} \\ \frac{5}{4} & \frac{3}{4} \end{bmatrix}, \quad \mathbf{C} = \begin{bmatrix} -\frac{5}{4} & \frac{3}{4} \\ -\frac{3}{4} & \frac{5}{4} \end{bmatrix}, \quad \mathbf{D} = \begin{bmatrix} -\frac{3}{4} & \frac{5}{4} \\ -\frac{5}{4} & \frac{3}{4} \end{bmatrix}.$$

M

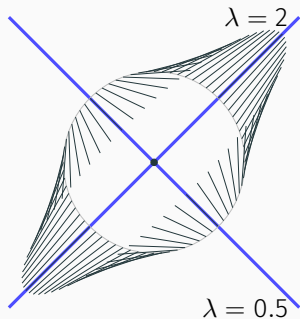
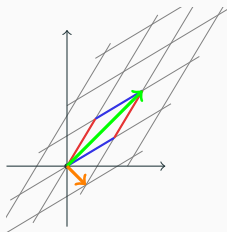
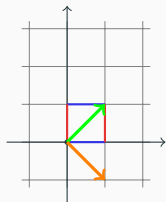
$$|\mathbf{D} - \lambda \mathbf{I}| = \begin{vmatrix} -\frac{3}{4} - \lambda & \frac{5}{4} \\ -\frac{5}{4} & \frac{3}{4} - \lambda \end{vmatrix} = \lambda^2 + 1$$

$$\lambda_1 = i: \begin{bmatrix} -\frac{3}{4} - i & \frac{5}{4} \\ -\frac{5}{4} & \frac{3}{4} - i \end{bmatrix} \xrightarrow{\text{rref}} \begin{bmatrix} 1 & -\frac{3}{5} + \frac{4}{5}i \\ 0 & 0 \end{bmatrix} \rightsquigarrow \mathbf{x}_1 = \begin{bmatrix} \frac{3}{5} - \frac{4}{5}i \\ 1 \end{bmatrix},$$

$$\lambda_2 = -i: \begin{bmatrix} -\frac{3}{4} + i & \frac{5}{4} \\ -\frac{5}{4} & \frac{3}{4} + i \end{bmatrix} \xrightarrow{\text{rref}} \begin{bmatrix} 1 & -\frac{3}{5} - \frac{4}{5}i \\ 0 & 0 \end{bmatrix} \rightsquigarrow \mathbf{x}_2 = \begin{bmatrix} \frac{3}{5} + \frac{4}{5}i \\ 1 \end{bmatrix}.$$

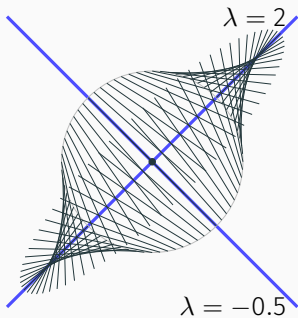
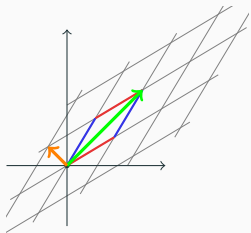
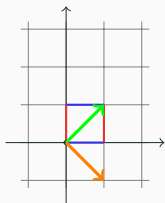
$$- \mathbf{A} = \begin{bmatrix} \frac{5}{4} & \frac{3}{4} \\ \frac{3}{4} & \frac{5}{4} \end{bmatrix}$$

$$\chi_{\mathbf{A}}(\lambda) = \lambda^2 - \frac{5}{2}\lambda + 1, \quad \lambda_1 = 2, \quad \lambda_2 = \frac{1}{2}, \quad \mathbf{x}_1 = \begin{bmatrix} 1 \\ 1 \end{bmatrix}, \quad \mathbf{x}_2 = \begin{bmatrix} 1 \\ -1 \end{bmatrix}.$$

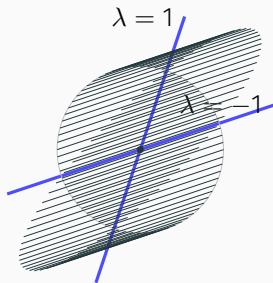
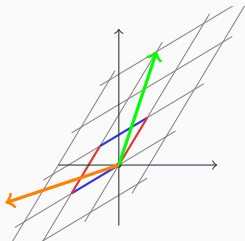
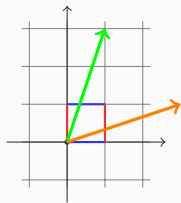
$$- \mathbf{B} = \begin{bmatrix} \frac{3}{4} & \frac{5}{4} \\ \frac{5}{4} & \frac{3}{4} \end{bmatrix}$$

$$\chi_{\mathbf{B}}(\lambda) = \lambda^2 - \frac{3}{2}\lambda - 1, \quad \lambda_1 = 2, \quad \lambda_2 = -\frac{1}{2}, \quad \mathbf{x}_1 = \begin{bmatrix} 1 \\ 1 \end{bmatrix}, \quad \mathbf{x}_2 = \begin{bmatrix} 1 \\ -1 \end{bmatrix}.$$

$$- \mathbf{C} = \begin{bmatrix} -\frac{5}{4} & \frac{3}{4} \\ -\frac{3}{4} & \frac{5}{4} \end{bmatrix}$$

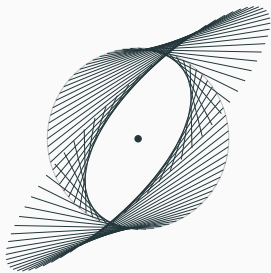
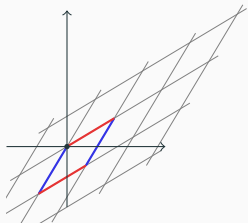
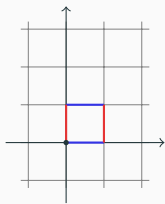
$$\chi_{\mathbf{C}}(\lambda) = \lambda^2 - 1, \quad \lambda_1 = 1, \quad \lambda_2 = -1, \quad \mathbf{x}_1 = \begin{bmatrix} 1 \\ 3 \end{bmatrix}, \quad \mathbf{x}_2 = \begin{bmatrix} 3 \\ 1 \end{bmatrix}.$$

$$- \mathbf{D} = \begin{bmatrix} -\frac{3}{4} & \frac{5}{4} \\ -\frac{5}{4} & \frac{3}{4} \end{bmatrix}.$$

$$\chi_{\mathbf{D}}(\lambda) = \lambda^2 + 1, \quad \lambda_1 = i, \quad \lambda_2 = -i, \quad \mathbf{x}_1 = \begin{bmatrix} \frac{3}{5} - \frac{4}{5}i \\ 1 \end{bmatrix}, \quad \mathbf{x}_2 = \begin{bmatrix} \frac{3}{5} + \frac{4}{5}i \\ 1 \end{bmatrix}.$$

Sajátérték, sajátvektor, sajátaltér

Komplex és többszörös sajátértékek

A karakterisztikus egyenlet komplex gyökei

- P** A forgatómátrix sajátértékei, sajátvektorai: $\mathbb{L}!$ $c = \cos \alpha$, $s = \sin \alpha$, $\alpha \neq k\pi$, azaz $s \neq 0$. Határozzuk meg az

$$\mathbf{F} = \begin{bmatrix} c & -s \\ s & c \end{bmatrix} \in \mathbb{C}^{2 \times 2}$$

forgatómátrix sajátértékeit és sajátvektorait!

- M** A karakterisztikus egyenlet

$$\begin{vmatrix} c - \lambda & -s \\ s & c - \lambda \end{vmatrix} = (c - \lambda)^2 + s^2 = \lambda^2 - 2c\lambda + 1$$

$$\rightsquigarrow \lambda = \frac{2c \pm \sqrt{4c^2 - 4}}{2} = c \pm is = \cos \alpha \pm i \sin \alpha = e^{\pm i\alpha}$$

- $\lambda = c + is$:

$$\mathbf{F} - (c + is)\mathbf{I} = \begin{bmatrix} c - c - is & -s \\ s & c - c - is \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} -is & -s \\ s & -is \end{bmatrix} \xrightarrow{\text{rref}} \begin{bmatrix} 1 & -i \\ 0 & 0 \end{bmatrix}$$

$$\rightsquigarrow x - iy = 0 \rightsquigarrow \begin{bmatrix} x \\ y \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} it \\ t \end{bmatrix} = t \begin{bmatrix} i \\ 1 \end{bmatrix}.$$

- $\lambda = c - is$:

$$\mathbf{F} - (c - is)\mathbf{I} = \begin{bmatrix} c - c + is & -s \\ s & c - c + is \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} is & -s \\ s & is \end{bmatrix} \xrightarrow{\text{rref}} \begin{bmatrix} 1 & i \\ 0 & 0 \end{bmatrix}$$

$$\rightsquigarrow x + iy = 0 \rightsquigarrow \begin{bmatrix} x \\ y \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} -it \\ t \end{bmatrix} = t \begin{bmatrix} -i \\ 1 \end{bmatrix}$$

Többszörös gyökök: algebrai és a geometriai multiplicitás

D a λ sajátérték **algebrai multiplicitása** $m_a(\lambda) =$ „a λ multiplicitása a karakterisztikus polinomban”.

D a λ **geometriai multiplicitása** $m_g(\lambda) =$ „a λ sajátértékhez tartozó sajátaltér dimenziója”.

P
$$\mathbf{A} = \begin{bmatrix} 4 & 1 & 0 \\ 0 & 4 & 1 \\ 0 & 0 & 4 \end{bmatrix}$$

M $(4 - \lambda)^3$, a 4 algebrai multiplicitása 3.

$$\mathbf{A} - 4\mathbf{I} = \begin{bmatrix} 0 & 1 & 0 \\ 0 & 0 & 1 \\ 0 & 0 & 0 \end{bmatrix} \rightsquigarrow \begin{bmatrix} x \\ y \\ z \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} t \\ 0 \\ 0 \end{bmatrix} = t \begin{bmatrix} 1 \\ 0 \\ 0 \end{bmatrix}.$$

A $\lambda = 4$ sajátérték geometriai multiplicitása tehát 1.

T $\forall \lambda$ sajátértékre: $1 \leq m_g(\lambda) \leq m_a(\lambda)$.

Többszörös gyökök: algebrai és a geometriai multiplicitás

$$\mathbf{P} \quad \mathbf{B} = \begin{bmatrix} 1 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & 1 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 2 & 1 \\ 0 & 0 & 0 & 2 \end{bmatrix}, (1 - \lambda)^2(2 - \lambda)^2, \text{ gyökei } 1 \text{ és } 2$$

$$\lambda = 1: \mathbf{B} - \lambda \mathbf{I} = \begin{bmatrix} 0 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 1 & 1 \\ 0 & 0 & 0 & 1 \end{bmatrix} \rightsquigarrow \begin{bmatrix} x \\ y \\ z \\ w \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} s \\ t \\ 0 \\ 0 \end{bmatrix} = s \begin{bmatrix} 1 \\ 0 \\ 0 \\ 0 \end{bmatrix} + t \begin{bmatrix} 0 \\ 1 \\ 0 \\ 0 \end{bmatrix}.$$

$$m_g(1) = m_a(1) = 2$$

$$\lambda = 2: \mathbf{B} - \lambda \mathbf{I} = \begin{bmatrix} -1 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & -1 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 0 & 1 \\ 0 & 0 & 0 & 0 \end{bmatrix} \rightsquigarrow \begin{bmatrix} x \\ y \\ z \\ w \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} 0 \\ 0 \\ t \\ 0 \end{bmatrix} = t \begin{bmatrix} 0 \\ 0 \\ 1 \\ 0 \end{bmatrix}.$$

$$m_g(2) = 1, m_a(2) = 2$$

Sajátérték, sajátvektor, sajátaltér

Mátrixhatványok és speciális mátrixok

Sajátértékek és a mátrix hatványai

T Az $\mathbf{A}$ pontosan akkor invertálható, ha a 0 nem sajátértéke.

B $\det(\mathbf{A} - 0\mathbf{I}) \neq 0 \iff \det(\mathbf{A}) \neq 0 \iff \mathbf{A}$ invertálható

T Ha $(\lambda, \mathbf{x})$ az $\mathbf{A}$ -hoz tartozó saját pár, akkor bármely egész n esetén $(\lambda^n, \mathbf{x})$ az $\mathbf{A}^n$ -hez tartozó saját pár, ha λ^n és $\mathbf{A}^n$ is értelmezve van.

B $n = 0, n = 1$: trivi, $n > 2$:

$$\mathbf{A}^k \mathbf{x} = \mathbf{A}(\mathbf{A}^{k-1} \mathbf{x}) = \mathbf{A}(\lambda^{k-1} \mathbf{x}) = \lambda^{k-1}(\mathbf{A} \mathbf{x}) = \lambda^{k-1}(\lambda \mathbf{x}) = \lambda^k \mathbf{x}.$$

invertálható: $\mathbf{A} \mathbf{x} = \lambda \mathbf{x}$, amiből $\frac{1}{\lambda} \mathbf{x} = \mathbf{A}^{-1} \mathbf{x}$, azaz $\lambda^{-1} \mathbf{x} = \mathbf{A}^{-1} \mathbf{x}$.

negatív kitevő: $\mathbf{A}^k \mathbf{x} = \lambda^k \mathbf{x}$, amiből $\lambda^{-k} \mathbf{x} = \mathbf{A}^{-k} \mathbf{x}$.

T **Mátrix hatványainak hatása**

$\mathbf{A} \in \mathbb{R}^{n \times n}$, $(\lambda_1, \mathbf{x}_1), \dots, (\lambda_k, \mathbf{x}_k)$ sajátpárok. Ha $\mathbf{v} = c_1 \mathbf{x}_1 + c_2 \mathbf{x}_2 + \dots + c_k \mathbf{x}_k$, akkor bármely egész m esetén

$$\mathbf{A}^m \mathbf{v} = c_1 \lambda_1^m \mathbf{x}_1 + c_2 \lambda_2^m \mathbf{x}_2 + \dots + c_k \lambda_k^m \mathbf{x}_k.$$

$$\text{B } \mathbf{A}^m \mathbf{v} = \mathbf{A}^m \left(\sum_{i=1}^k c_i \mathbf{x}_i \right) = \sum_{i=1}^k c_i \mathbf{A}^m \mathbf{x}_i = \sum_{i=1}^k c_i \lambda_i^m \mathbf{x}_i$$

T Speciális valós mátrixok

- ha $\mathbf{A}$ szimmetrikus, akkor minden sajátértéke valós,
- ha $\mathbf{A}$ ferdén szimm., akkor minden s.ért.-e imaginárius,
- ha $\mathbf{A}$ ortogonális, akkor minden s.é. absz. értéke 1,
- $\mathbf{A}$ pontosan akkor nilpotens, ha minden sajátértéke 0, azaz karakterisztikus polinomja λ^n .

T Speciális komplex mátrixok sajátértékei

Ha az n -edrendű komplex $\mathbf{A}$ mátrix

- önadjungált, akkor minden sajátértéke valós,
- ferdén önadjungált, akkor minden sajátértéke imaginárius,
- unitér, akkor minden sajátértékének 1 az abszolút értéke.

- B** Legyen $(\lambda, \mathbf{x})$ egy $\mathbf{A}$ -hoz tartozó sajátpár. $\mathbf{x}^H \mathbf{A} \mathbf{x} = \mathbf{x}^H \lambda \mathbf{x} = \lambda \|\mathbf{x}\|^2$.
Vegyük mindkét oldal adjungáltját $\mathbf{x}^H \mathbf{A}^H \mathbf{x} = \bar{\lambda} \|\mathbf{x}\|^2$. L! $\lambda = a + ib$.
- Ha $\mathbf{A}$ szimmetrikus ($\mathbf{A}^T = \mathbf{A}$), akkor $\lambda = \bar{\lambda}$, azaz $a + ib = a - ib$.
  - Ha $\mathbf{A}$ ferdén szimmetrikus, azaz $\mathbf{A}^T = -\mathbf{A}$, akkor $a + ib = -a + ib$.
  - $\mathbf{A}$ ortogonális: bármely $\mathbf{x}$ -re $\|\mathbf{A}\mathbf{x}\| = \|\mathbf{x}\|$. Ha $\mathbf{x}$ sajátvektor, akkor $\|\mathbf{x}\| = \|\mathbf{A}\mathbf{x}\| = \|\lambda\mathbf{x}\| = |\lambda| \|\mathbf{x}\|$
  - Ha $\mathbf{A}^k = \mathbf{O}$, akkor λ^k sajátértéke $\mathbf{A}^k = \mathbf{O}$ -nak, így $\mathbf{A}$ -nak is minden sajátértéke 0. Megfordítás: a Cayley–Hamilton-tételből!

Sajátérték, sajátvektor, sajátaltér

Diagonalizálhatóság

T Ha $A \sim B$, akkor A és B karakterisztikus polinomja, sajátértékei, azok algebrai és geometriai multiplicitásai megegyeznek.

B $A = C^{-1}BC$:

$$\begin{aligned}A - \lambda I &= C^{-1}BC - \lambda C^{-1}IC \\&= C^{-1}(BC - \lambda IC) \\&= C^{-1}(B - \lambda I)C,\end{aligned}$$

Hasonló mátrixoknak pedig determinánsuk és nullterük dimenziója is azonos.

K Lineáris transzformáció karakterisztikus polinomja definiálható.

D $L! \mathcal{V}_{\mathbb{F}}$ véges dimenziós vektortér, az $L : \mathcal{V} \rightarrow \mathcal{V}$ lineáris transzformáció karakterisztikus polinomja = bármely bázisban felírt mátrixának karakterisztikus polinomjával.

Diagonalizálhatóság

D Az $\mathbf{A}$ mátrix (az L lineáris transzformáció) diagonalizálható, ha van olyan bázis, melyben mátrixa diagonális. ($\mathbf{A}$ esetén ez azt jelenti, hogy hasonló egy diagonális mátrixhoz: $\Lambda = \mathbf{C}^{-1}\mathbf{A}\mathbf{C}$.)

T **A diagonalizálhatóság szükséges és elégséges feltétele**

Az $\mathbf{A}$ mátrix (az L lineáris transzformáció) **diagonalizálható**
 $\iff$ van n lineárisan független sajátvektora.

B $\Lambda = \mathbf{C}^{-1}\mathbf{A}\mathbf{C} \iff \mathbf{C}\Lambda = \mathbf{A}\mathbf{C}$

$$[\mathbf{x}_1 \mid \mathbf{x}_2 \mid \cdots \mid \mathbf{x}_n] \begin{bmatrix} \lambda_1 & 0 & \cdots & 0 \\ 0 & \lambda_2 & \cdots & 0 \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ 0 & 0 & \cdots & \lambda_n \end{bmatrix} = \mathbf{A}[\mathbf{x}_1 \mid \mathbf{x}_2 \mid \cdots \mid \mathbf{x}_n]$$

és e két mátrix i -edik oszlopa $\lambda_i \mathbf{x}_i = \mathbf{A}\mathbf{x}_i$.

Bal sajátvektorok és a sajátfelbontás diadikus alakja

D **Mátrix sajátfelbontása:** $\mathbf{A} = \mathbf{C}\mathbf{\Lambda}\mathbf{C}^{-1}$ ($\mathbf{C}$ oszlopai a sajátvektorok, $\mathbf{\Lambda}$ diagonális elemei a hozzájuk tartozó sajátértékek)

m $\det(\mathbf{A} - \lambda\mathbf{I}) = \det((\mathbf{A} - \lambda\mathbf{I})^T) = \det(\mathbf{A}^T - \lambda\mathbf{I}) \rightsquigarrow$ a bal és jobb sajátértékek azonosak

m $\mathbf{\Lambda}\mathbf{C}^{-1} = \mathbf{C}^{-1}\mathbf{A} \rightsquigarrow \mathbf{C}^{-1}$ sorvektorai $\mathbf{A}$ bal sajátvektorai

D **Sajátfelbontás diadikus alakja:**

$$\begin{aligned}\mathbf{A} = \mathbf{C}\mathbf{\Lambda}\mathbf{C}^{-1} &= [\mathbf{x}_1 \ \mathbf{x}_2 \ \dots \ \mathbf{x}_n] \begin{bmatrix} \lambda_1 & 0 & \dots & 0 \\ 0 & \lambda_2 & \dots & 0 \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ 0 & 0 & \dots & \lambda_n \end{bmatrix} \begin{bmatrix} \mathbf{y}_1^T \\ \mathbf{y}_2^T \\ \vdots \\ \mathbf{y}_n^T \end{bmatrix} \\ &= \lambda_1 \mathbf{x}_1 \mathbf{y}_1^T + \lambda_2 \mathbf{x}_2 \mathbf{y}_2^T + \dots + \lambda_n \mathbf{x}_n \mathbf{y}_n^T\end{aligned}$$

Diagonalizálható mátrix polinomja, Cayley–Hamilton-tétel

T Legyen $\mathbf{A} = \mathbf{C}\mathbf{\Lambda}\mathbf{C}^{-1}$, ahol $\mathbf{\Lambda} = \text{diag}(\lambda_1, \lambda_2, \dots, \lambda_n)$, és $p(x)$ egy tetszőleges polinom. Ekkor

$$p(\mathbf{A}) = \mathbf{C} \begin{bmatrix} p(\lambda_1) & 0 & \dots & 0 \\ 0 & p(\lambda_2) & \dots & 0 \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ 0 & 0 & \dots & p(\lambda_n) \end{bmatrix} \mathbf{C}^{-1}.$$

B A mátrix diagonalizálható $\rightsquigarrow \mathbf{A} = \mathbf{C}\mathbf{\Lambda}\mathbf{C}^{-1} \rightsquigarrow$

$\mathbf{A}^2 = \mathbf{C}\mathbf{\Lambda}\mathbf{C}^{-1}\mathbf{C}\mathbf{\Lambda}\mathbf{C}^{-1} = \mathbf{C}\mathbf{\Lambda}^2\mathbf{C}^{-1}$ ...tetszőleges nemnegatív k egészre

$\mathbf{A}^k = \mathbf{C}\mathbf{\Lambda}^k\mathbf{C}^{-1} \rightsquigarrow$ bármely $p(x)$ polinomra $p(\mathbf{A}) = \mathbf{C}p(\mathbf{\Lambda})\mathbf{C}^{-1}$.

T **Cayley–Hamilton-tétel:** Ha $\mathbf{A}$ egy tetszőleges négyzetes mátrix, melynek karakterisztikus polinomja $\chi_{\mathbf{A}}$, akkor $\chi_{\mathbf{A}}(\mathbf{A}) = \mathbf{O}$.

m Ha $\mathbf{A}$ diagonalizálható, akkor trivi, ui. ha $\chi_{\mathbf{A}}$ az $\mathbf{A}$ karakterisztikus polinomja, λ egy sajátértéke, akkor $\chi_{\mathbf{A}}(\lambda) = 0$.

Különböző sajátértékek sajátalterei

T Ha $\lambda_1, \lambda_2, \dots, \lambda_k$ különböző sajátértékek, akkor a hozzájuk tartozó $\mathbf{x}_1, \mathbf{x}_2, \dots, \mathbf{x}_k$ sajátvektorok lineárisan függetlenek.

B* TFH összefüggők, és $\mathbf{x}_i$ a legkisebb indexű, mely csak a kisebb indexűektől függ: $\mathbf{x}_i = c_1\mathbf{x}_1 + \dots + c_{i-1}\mathbf{x}_{i-1}$, de az i -nél kisebb indexűek lineárisan függetlenek.

$$\mathbf{A}\mathbf{x}_i = \mathbf{A}(c_1\mathbf{x}_1 + \dots + c_{i-1}\mathbf{x}_{i-1}) = c_1\mathbf{A}\mathbf{x}_1 + \dots + c_{i-1}\mathbf{A}\mathbf{x}_{i-1},$$

$$\lambda_i\mathbf{x}_i = c_1\lambda_1\mathbf{x}_1 + \dots + c_{i-1}\lambda_{i-1}\mathbf{x}_{i-1}.$$

Másrészt: $\lambda_i\mathbf{x}_i = c_1\lambda_i\mathbf{x}_1 + \dots + c_{i-1}\lambda_i\mathbf{x}_{i-1}$.

Kivonva: $\mathbf{0} = c_1(\lambda_i - \lambda_1)\mathbf{x}_1 + \dots + c_{i-1}(\lambda_i - \lambda_{i-1})\mathbf{x}_{i-1}$,

Mivel az $\mathbf{x}_1, \dots, \mathbf{x}_{i-1}$ vektorok lineárisan függetlenek,

$c_1 = \dots = c_{i-1} = 0$, $\mathbf{x}_i = \mathbf{0}$, ellentmondás.

K **A diag.-hatóság egy elégséges feltétele:** Ha az n -edrendű $\mathbf{A}$ mátrixnak n darab különböző sajátértéke van, akkor diag.-ható.

Sajátértékek multiplicitása és a diagonalizálhatóság

K A különböző sajátalterek bázisainak uniója lineárisan független vektorokból áll.

T **Diagonalizálhatóság szükséges és elégséges feltétele**

Egy n -edrendű valós vagy komplex négyzetes mátrix pontosan akkor diagonalizálható, ha a sajátértékeihez tartozó geometriai multiplicitások összege n .

K Egy $\mathbb{F}$ test fölötti n -edrendű mátrix pontosan akkor diagonalizálható, ha az $\mathbb{F}^n$ tér előáll sajátaltéréinek direkt összegeként.

P melyik esetben lesz a tér sajátalterek direkt összege?

- vetítés egyenesre, síkra, altérre, hipersíkra,
- tükrözés egyenesre, síkra, hipersíkra,
- forgatás egy egyenes körül a térben (nem diag.-ható).

m Blokkosításból:

$$\Lambda = \begin{bmatrix} \lambda_1 \mathbf{I} & \mathbf{0} & \dots & \mathbf{0} \\ \mathbf{0} & \lambda_2 \mathbf{I} & \dots & \mathbf{0} \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ \mathbf{0} & \mathbf{0} & \dots & \lambda_k \mathbf{I} \end{bmatrix}, \quad \mathbf{C} = [\mathbf{X}_1 \quad \mathbf{X}_2 \quad \dots \quad \mathbf{X}_k], \quad \mathbf{C}^{-1} = \begin{bmatrix} \mathbf{Y}_1^T \\ \mathbf{Y}_2^T \\ \vdots \\ \mathbf{Y}_k^T \end{bmatrix}.$$

Az $\mathbf{A} = \mathbf{C}\Lambda\mathbf{C}^{-1}$ felbontás:

$$\begin{aligned} \mathbf{A} = \mathbf{C}\Lambda\mathbf{C}^{-1} &= [\mathbf{X}_1 \quad \mathbf{X}_2 \quad \dots \quad \mathbf{X}_k] \begin{bmatrix} \lambda_1 \mathbf{I} & \mathbf{0} & \dots & \mathbf{0} \\ \mathbf{0} & \lambda_2 \mathbf{I} & \dots & \mathbf{0} \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ \mathbf{0} & \mathbf{0} & \dots & \lambda_k \mathbf{I} \end{bmatrix} \begin{bmatrix} \mathbf{Y}_1^T \\ \mathbf{Y}_2^T \\ \vdots \\ \mathbf{Y}_k^T \end{bmatrix} \\ &= \lambda_1 \mathbf{X}_1 \mathbf{Y}_1^T + \lambda_2 \mathbf{X}_2 \mathbf{Y}_2^T + \dots + \lambda_k \mathbf{X}_k \mathbf{Y}_k^T \\ &= \lambda_1 \mathbf{P}_1 + \lambda_2 \mathbf{P}_2 + \dots + \lambda_k \mathbf{P}_k, \end{aligned}$$

ahol $\mathbf{P}_i = \mathbf{X}_i \mathbf{Y}_i^T$ a λ_i sajátértékhez tartozó mátrix, melyre:

T Diagonalizálható mátrixok spektrálfelbontása

A $\{\lambda_1, \lambda_2, \dots, \lambda_k\}$ spektrumú $\mathbf{A}$ mátrix pontosan akkor diagonalizálható, ha felírható

$$\mathbf{A} = \lambda_1 \mathbf{P}_1 + \lambda_2 \mathbf{P}_2 + \dots + \lambda_k \mathbf{P}_k$$

alakban, ahol

- $\mathbf{P}_1 + \mathbf{P}_2 + \dots + \mathbf{P}_k = \mathbf{I}$,
- $\mathbf{P}_i \mathbf{P}_j = \mathbf{O}$, ha $i \neq j$,
- $\mathbf{P}_i$ az $\mathcal{N}(\mathbf{A} - \lambda_i \mathbf{I})$ sajátaltérre vetít $\mathcal{O}(\mathbf{A} - \lambda_i \mathbf{I})$ mentén.

D **A spektruma** a $\sigma(\mathbf{A}) = \{\lambda_1, \lambda_2, \dots, \lambda_k\}$ halmaz.

B (részlet) $\mathbf{C}\mathbf{C}^{-1} = \mathbf{I}$ ($\mathbf{P}_i = \mathbf{X}_i \mathbf{Y}_i^T$) $\rightsquigarrow \mathbf{P}_1 + \mathbf{P}_2 + \dots + \mathbf{P}_k = \mathbf{I}$.

$\mathbf{C}^{-1}\mathbf{C} = \mathbf{I} \rightsquigarrow \mathbf{Y}_i^T \mathbf{X}_i = \mathbf{I}$, $\mathbf{Y}_i^T \mathbf{X}_j = \mathbf{O}$ ($i \neq j$) $\rightsquigarrow \mathbf{P}_i \mathbf{P}_j = \mathbf{X}_i \mathbf{Y}_i^T \mathbf{X}_j \mathbf{Y}_j^T = \mathbf{O}$.

$\mathbf{P}_i^2 = \mathbf{X}_i (\mathbf{Y}_i^T \mathbf{X}_i) \mathbf{Y}_i^T = \mathbf{X}_i \mathbf{Y}_i^T = \mathbf{P}_i$, azaz $\mathbf{P}_i$ vetítés.

Sajátérték, sajátvektor, sajátaltér

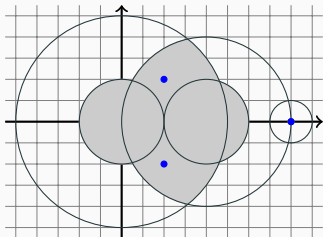
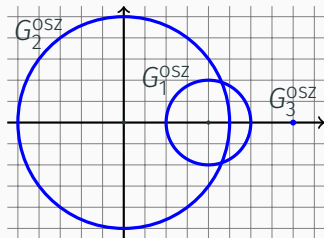
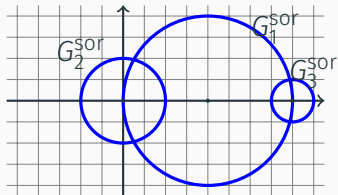

A sajátérték kiszámítása

- D **Gersgorin-körök:** Az $n \times n$ -es valós vagy komplex $\mathbf{A}$ mátrix Gersgorin-körein az a_{ii} középpő, és r_i^{SOR} sugarú G_i^{SOR} , illetve r_i^{OSZ} sugarú G_i^{OSZ} köröket értjük ($i = 1, 2, \dots, n$), ahol

$$r_i^{\text{SOR}} = \sum_{\substack{j=1 \\ j \neq i}}^n |a_{ij}|, \quad r_i^{\text{OSZ}} = \sum_{\substack{j=1 \\ j \neq i}}^n |a_{ji}|. \quad (1)$$

P Az $A = \begin{bmatrix} 4 & -4 & 0 \\ 2 & 0 & 0 \\ 0 & 1 & 8 \end{bmatrix}$ mátrix Gersgorin körei:

T $\mathbf{A}$ valós vagy komplex $n \times n$ -es mátrix.

- $\sigma(\mathbf{A}) \subseteq \bigcup_i G_i^{\text{SOR}}, \sigma(\mathbf{A}) \subseteq \bigcup_i G_i^{\text{OSZ}}, \sigma(\mathbf{A}) \subseteq (\bigcup_i G_i^{\text{SOR}} \cap \bigcup_i G_i^{\text{OSZ}})$,
- Ha a G_i^{SOR} körök egy k -elemű részhalmaza diszjunkt a maradék $n - k$ kör mindegyikétől, akkor uniójuk multiplicitással számolva pontosan k sajátértéket tartalmaz.

$\mathbf{B}^*$ $(\lambda, \mathbf{x})$ saját pár, $\max_j |x_j| = 1$, tehát $|x_j| \leq 1$ ($j = 1, 2, \dots, n$).

$\lambda = \lambda x_i = [\lambda \mathbf{x}]_i = [\mathbf{A} \mathbf{x}]_i = \sum_j a_{ij} x_j$, így $\lambda - a_{ii} = \sum_{j \neq i} a_{ij} x_j$, tehát

$$|\lambda - a_{ii}| = \left| \sum_{\substack{j=1 \\ j \neq i}}^n a_{ij} x_j \right| \leq \sum_{\substack{j=1 \\ j \neq i}}^n |a_{ij}| |x_j| \leq \sum_{\substack{j=1 \\ j \neq i}}^n |a_{ij}| = r_i^{\text{SOR}}.$$

$\mathbf{B}(r) = r\mathbf{A} + (1 - r) \text{diag}(a_{11}, \dots, a_{nn})$, így

$\mathbf{B}(0) = \text{diag}(a_{11}, \dots, a_{nn})$, $\mathbf{B}(1) = \mathbf{A}$. Változzék r folyamatosan 0-tól 1-ig.

K Minden **soroként (oszloponként) domináns főátlójú** valós vagy komplex mátrix invertálható. ($|a_{ii}| > \sum_{j \neq i} |a_{ij}|$ vagy

$$|a_{ii}| > \sum_{j \neq i} |a_{ji}|$$

B Gersgorin-körei nem tartalmazzák az origót.

P A következő mátrixok biztosan invertálhatóak:

$$\begin{bmatrix} 4 & 0 & 1 & 2 \\ 1 & 6 & 2 & 1 \\ 1 & 3 & 9 & 4 \\ 1 & 2 & 4 & 8 \end{bmatrix}, \quad \begin{bmatrix} n & 1 & \dots & 1 \\ 1 & n & \dots & 1 \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ 1 & 1 & \dots & n \end{bmatrix}_{n \times n}$$

D Egy sajátérték **szigorúan domináns**, ha egyszeres multiplicitású, és abszolút értékben nagyobb az összes többinél. (**szigorúan domináns sajátvektor, sajátaltér, sajátpár**)

m $\mathbf{A} \in \mathbb{R}^{n \times n}$, ha λ_1 szig. dom. s.é., azaz $|\lambda_1| > |\lambda_2| \geq \dots \geq |\lambda_m|$, akkor λ_1 valós, egyébként $\overline{\lambda_1}$ is sajátérték lenne.

Legyen $\mathbf{v} = c_1 \mathbf{x}_1 + c_2 \mathbf{x}_2 + \dots + c_m \mathbf{x}_m$, $k > 0$ egész:

$$\begin{aligned} \mathbf{A}^k \mathbf{v} &= c_1 \mathbf{A}^k \mathbf{x}_1 + c_2 \mathbf{A}^k \mathbf{x}_2 + \dots + c_m \mathbf{A}^k \mathbf{x}_m \\ &= c_1 \lambda_1^k \mathbf{x}_1 + c_2 \lambda_2^k \mathbf{x}_2 + \dots + c_m \lambda_m^k \mathbf{x}_m. \end{aligned}$$

Ekkor λ_1^k -val való osztás után $k \rightarrow \infty$ esetén

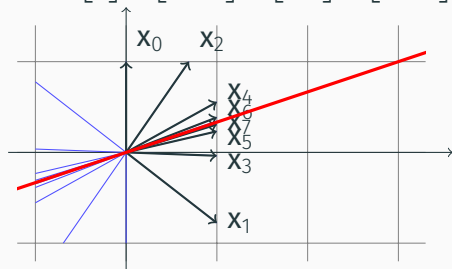
$$\frac{1}{\lambda_1^k} \mathbf{A}^k \mathbf{v} = c_1 \mathbf{x}_1 + c_2 \left(\frac{\lambda_2}{\lambda_1} \right)^k \mathbf{x}_2 + \dots + c_m \left(\frac{\lambda_m}{\lambda_1} \right)^k \mathbf{x}_m \rightarrow c_1 \mathbf{x}_1,$$

Tehát ha $c_1 \neq 0$, akkor $\mathbf{A}^k \mathbf{x}$ iránya tart a domináns sajátvektor irányához.

T Hatványmódszer: Ha λ_1 az $\mathbf{A} \in \mathbb{R}^{n \times n}$ mátrix szigorúan domináns sajátértéke, akkor létezik olyan $\mathbf{x}_0$ vektor, hogy az $\mathbf{x}_k = \mathbf{A}^k \mathbf{x}_0$ vektorok által kifeszített alterek sorozata a domináns sajátaltérhez konvergál, míg $\frac{\mathbf{x}_k^T \mathbf{A} \mathbf{x}_k}{\mathbf{x}_k^T \mathbf{x}_k} \rightarrow \lambda$ (**Rayleigh hányadosok**).

P Legyen $\mathbf{A} = \begin{bmatrix} 1.7 & 0.9 \\ 0.9 & -0.7 \end{bmatrix}$.

k	0	1	2	3	4	5	6	7
$\mathbf{A}^k \mathbf{x}$	$\begin{bmatrix} 0 \\ 1 \end{bmatrix}$	$\begin{bmatrix} 0.9 \\ -0.7 \end{bmatrix}$	$\begin{bmatrix} 0.9 \\ 1.3 \end{bmatrix}$	$\begin{bmatrix} 2.7 \\ -0.1 \end{bmatrix}$	$\begin{bmatrix} 4.5 \\ 2.5 \end{bmatrix}$	$\begin{bmatrix} 9.9 \\ 2.3 \end{bmatrix}$	$\begin{bmatrix} 18.9 \\ 7.3 \end{bmatrix}$	$\begin{bmatrix} 38.7 \\ 11.9 \end{bmatrix}$

Ortogonalis és unitér diagonalizálás

Valós mátrixok ortogonális diagonalizálása

D Az $\mathbf{A} \in \mathbb{R}^{n \times n}$ mátrix **ortogonálisan diagonalizálható**, ha van olyan $\mathcal{Q}$ ortonormált bázis, melyben diagonális alakú, másként fogalmazva ha találunk egy ortogonális $\mathbf{Q}$ és egy diagonális Λ mátrixot, hogy $\mathbf{Q}^T \mathbf{A} \mathbf{Q} = \Lambda$ (a két megfogalmazás közti kapcsolat: $\mathbf{Q}$ a $\mathcal{E} \leftarrow \mathcal{Q}$ áttérés mátrixa).

! $L : \mathcal{V}_{\mathbb{R}} \rightarrow \mathcal{V}_{\mathbb{R}}$ lineáris transzformáció, ahol $\mathcal{V}_{\mathbb{R}}$ végesdimenziós valós euklideszi tér. Az L **lineáris transzformáció ortogonálisan diagonalizálható**, ha van olyan $\mathcal{Q}$ ortonormált bázis, melyben mátrixa diagonális alakú.

Á Valós szimmetrikus mátrix bármely két különböző sajátaltere merőleges egymásra.

B $(\lambda, \mathbf{x})$ és $(\mu, \mathbf{y})$ két saját pár, $\lambda \neq \mu$

$$\lambda(\mathbf{x}^T \mathbf{y}) = (\lambda \mathbf{x})^T \mathbf{y} = (\mathbf{A} \mathbf{x})^T \mathbf{y} = \mathbf{x}^T \mathbf{A}^T \mathbf{y} = \mathbf{x}^T \mathbf{A} \mathbf{y} = \mathbf{x}^T \mu \mathbf{y} = \mu(\mathbf{x}^T \mathbf{y}).$$

T Valós spektráltétel (ort. diag-hatóság szüks. és elégs. felt.)

A valós $\mathbf{A}$ mátrix pontosan akkor diagonalizálható ortogonálisan, ha szimmetrikus.

$$\text{B } (\Rightarrow) \mathbf{A}^T = (\mathbf{Q}\mathbf{\Lambda}\mathbf{Q}^T)^T = (\mathbf{Q}^T)^T \mathbf{\Lambda}^T \mathbf{Q}^T = \mathbf{Q}\mathbf{\Lambda}\mathbf{Q}^T = \mathbf{A}.$$

($\Leftarrow$) teljes indukció, $n = 1$ OK.

$\mathbf{A}$ szimmetrikus, így minden sajátértéke valós. $(\lambda, \mathbf{u}_1)$ egy saját pár, $\mathbf{u}_1$ -et kiegészítjük ONB-sá: $\mathbf{Q}_0 = [\mathbf{u}_1 \ \mathbf{u}_2 \ \dots \ \mathbf{u}_n]$.

$$\begin{aligned} \mathbf{Q}_0^T \mathbf{A} \mathbf{Q}_0 &= \begin{bmatrix} \mathbf{u}_1^T \\ \mathbf{u}_2^T \\ \vdots \\ \mathbf{u}_n^T \end{bmatrix} \mathbf{A} [\mathbf{u}_1 \ \mathbf{u}_2 \ \dots \ \mathbf{u}_n] = \begin{bmatrix} \mathbf{u}_1^T \\ \mathbf{u}_2^T \\ \vdots \\ \mathbf{u}_n^T \end{bmatrix} [\mathbf{A}\mathbf{u}_1 \ \mathbf{A}\mathbf{u}_2 \ \dots \ \mathbf{A}\mathbf{u}_n] \\ &= \begin{bmatrix} \mathbf{u}_1^T \\ \mathbf{u}_2^T \\ \vdots \\ \mathbf{u}_n^T \end{bmatrix} [\lambda \mathbf{u}_1 \ \mathbf{A}\mathbf{u}_2 \ \dots \ \mathbf{A}\mathbf{u}_n] = \begin{bmatrix} \lambda & * \\ \mathbf{0} & \mathbf{A}_1 \end{bmatrix} = \mathbf{B}, \end{aligned}$$

- $\mathbf{B}^T = (\mathbf{Q}_0^T \mathbf{A} \mathbf{Q}_0)^T = \mathbf{Q}_0^T \mathbf{A}^T \mathbf{Q}_0 = \mathbf{Q}_0^T \mathbf{A} \mathbf{Q}_0 = \mathbf{B}$, $\rightsquigarrow \mathbf{B} = \begin{bmatrix} \lambda & \mathbf{0}^T \\ \mathbf{0} & \mathbf{A}_1 \end{bmatrix}$ és $\mathbf{A}_1$ szimm.
- $\mathbf{B} \sim \mathbf{A} \rightsquigarrow$ sajátértékeik megegyeznek $\rightsquigarrow \mathbf{A}_1$ minden sajátértéke $\mathbf{A}$ -nak is sajátértéke $\rightsquigarrow$ (teljes indukció miatt) $\mathbf{A}_1 = \mathbf{Q}_1 \mathbf{\Lambda}_1 \mathbf{Q}_1^T$.
- $\mathbf{Q} = \mathbf{Q}_0 \begin{bmatrix} \mathbf{1} & \mathbf{0}^T \\ \mathbf{0} & \mathbf{Q}_1 \end{bmatrix}$ ortogonális

$$\begin{aligned}
 \mathbf{Q}^T \mathbf{A} \mathbf{Q} &= \left(\mathbf{Q}_0 \begin{bmatrix} \mathbf{1} & \mathbf{0}^T \\ \mathbf{0} & \mathbf{Q}_1 \end{bmatrix} \right)^T \mathbf{A} \left(\mathbf{Q}_0 \begin{bmatrix} \mathbf{1} & \mathbf{0}^T \\ \mathbf{0} & \mathbf{Q}_1 \end{bmatrix} \right) \\
 &= \begin{bmatrix} \mathbf{1} & \mathbf{0}^T \\ \mathbf{0} & \mathbf{Q}_1 \end{bmatrix}^T \mathbf{Q}_0^T \mathbf{A} \mathbf{Q}_0 \begin{bmatrix} \mathbf{1} & \mathbf{0}^T \\ \mathbf{0} & \mathbf{Q}_1 \end{bmatrix} \\
 &= \begin{bmatrix} \mathbf{1} & \mathbf{0}^T \\ \mathbf{0} & \mathbf{Q}_1 \end{bmatrix}^T \begin{bmatrix} \lambda & \mathbf{0}^T \\ \mathbf{0} & \mathbf{A}_1 \end{bmatrix} \begin{bmatrix} \mathbf{1} & \mathbf{0}^T \\ \mathbf{0} & \mathbf{Q}_1 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} \lambda & \mathbf{0}^T \\ \mathbf{0} & \mathbf{Q}_1^T \mathbf{A}_1 \mathbf{Q}_1 \end{bmatrix} \\
 &= \begin{bmatrix} \lambda & \mathbf{0}^T \\ \mathbf{0} & \mathbf{\Lambda}_1 \end{bmatrix}.
 \end{aligned}$$

T Valós Schur-felbontás

Minden valós négyzetes A mátrix, melynek **összes sajátértéke valós**, ortogonálisan hasonló egy T felső háromszögmátrixhoz: $\exists Q$ ortogonális: $A = QTQ^T$.

B Mint az előbb:

$$Q_0^T A Q_0 = \begin{bmatrix} \lambda & v^T \\ 0 & A_1 \end{bmatrix} = B.$$

Indukció: $A_1 = Q_1 T_1 Q_1^T$

$$\begin{aligned} Q^T A Q &= \left(Q_0 \begin{bmatrix} 1 & 0^T \\ 0 & Q_1 \end{bmatrix} \right)^T A \left(Q_0 \begin{bmatrix} 1 & 0^T \\ 0 & Q_1 \end{bmatrix} \right) = \begin{bmatrix} 1 & 0^T \\ 0 & Q_1 \end{bmatrix}^T Q_0^T A Q_0 \begin{bmatrix} 1 & 0^T \\ 0 & Q_1 \end{bmatrix} \\ &= \begin{bmatrix} 1 & 0^T \\ 0 & Q_1^T \end{bmatrix} \begin{bmatrix} \lambda & v^T \\ 0 & A_1 \end{bmatrix} \begin{bmatrix} 1 & 0^T \\ 0 & Q_1 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} \lambda & v^T Q_1 \\ 0 & Q_1^T A_1 Q_1 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} \lambda & v^T Q_1 \\ 0 & T_1 \end{bmatrix}. \end{aligned}$$

P Diagonalizálható-e az alábbi mátrix? Adjuk meg egy Schur-felbontását!

$$\mathbf{A} = \begin{bmatrix} 13 & -16 \\ 9 & -11 \end{bmatrix}$$

M Karakterisztikus polinom: $(x - 1)^2$

- sajátérték: $\lambda_{1,2} = 1$, sajátaltér: $\text{span}((4, 3))$.

- ONB: $\{(4/5, 3/5), (-3/5, 4/5)\}$, $\mathbf{Q} = \begin{bmatrix} \frac{4}{5} & -\frac{3}{5} \\ \frac{3}{5} & \frac{4}{5} \end{bmatrix}$

- Innen $\mathbf{T} = \mathbf{Q}^T \mathbf{A} \mathbf{Q} = \begin{bmatrix} 1 & -25 \\ 0 & 1 \end{bmatrix}$

- A Schurr-felbontás: $\mathbf{A} = \mathbf{Q} \mathbf{T} \mathbf{Q}^T$

D Felső Hessenberg-mátrix: a subdiagonális alatt minden elem nulla.

$$\mathbf{P} \begin{bmatrix} 1 & 2 & 3 & 4 \\ 2 & 3 & 4 & 5 \\ 0 & 1 & 9 & 9 \\ 0 & 0 & 2 & 1 \end{bmatrix}$$

T Minden valós négyzetes $\mathbf{A}$ mátrix, ortogonálisan hasonló egy $\mathbf{H}$ felső Hessenberg-mátrixhoz, azaz van olyan $\mathbf{Q}$ ortogonális mátrix, hogy $\mathbf{A} = \mathbf{QHQ}^T$.

Mátrixok unitér diagonalizálása

- D **A unitéren diagonalizálható**, ha van olyan $\mathbf{U}$ unitér és Λ diagonális mátrix, melyre $\mathbf{U}^H \mathbf{A} \mathbf{U} = \Lambda$ (illetve $\mathbf{A} = \mathbf{U} \Lambda \mathbf{U}^H$).
- D Az $\mathbf{A} \in \mathbb{C}^{n \times n}$ **normális**, ha $\mathbf{A}^H \mathbf{A} = \mathbf{A} \mathbf{A}^H$.

T **Unitér diag-hatóság szüks. és elégs. feltétele**

Az $\mathbf{A} \in \mathbb{C}^{n \times n}$ mátrix pontosan akkor diagonalizálható unitéren, ha normális.

T **Komplex Schur-felbontás**

Minden komplex négyzetes $\mathbf{A}$ mátrix unitéren hasonló egy $\mathbf{T}$ felső háromszögmátrixhoz: $\exists \mathbf{U}$ unitér: $\mathbf{A} = \mathbf{U} \mathbf{T} \mathbf{U}^H$.

B^* Unitér diag-hatóság szüks. és elégs. feltétel

- $(\Rightarrow) \mathbf{A} = \mathbf{U}\mathbf{\Lambda}\mathbf{U}^H$

$$\begin{aligned} \mathbf{A}^H\mathbf{A} &= (\mathbf{U}\mathbf{\Lambda}\mathbf{U}^H)^H(\mathbf{U}\mathbf{\Lambda}\mathbf{U}^H) = \mathbf{U}\mathbf{\Lambda}^H\mathbf{U}^H\mathbf{U}\mathbf{\Lambda}\mathbf{U}^H = \mathbf{U}\mathbf{\Lambda}^H\mathbf{\Lambda}\mathbf{U}^H \\ &= \mathbf{U}\mathbf{\Lambda}\mathbf{\Lambda}^H\mathbf{U}^H = \mathbf{U}\mathbf{\Lambda}\mathbf{U}^H\mathbf{U}\mathbf{\Lambda}^H\mathbf{U}^H = (\mathbf{U}\mathbf{\Lambda}\mathbf{U}^H)(\mathbf{U}\mathbf{\Lambda}\mathbf{U}^H)^H = \mathbf{A}\mathbf{A}^H. \end{aligned}$$

- $(\Leftarrow)$ Schur: $\mathbf{A} = \mathbf{U}\mathbf{T}\mathbf{U}^H$. Ha $\mathbf{A}$ normális, $\mathbf{T}$ is:

$$\begin{aligned} \mathbf{T}^H\mathbf{T} &= (\mathbf{U}^H\mathbf{A}\mathbf{U})^H(\mathbf{U}^H\mathbf{A}\mathbf{U}) = \mathbf{U}^H\mathbf{A}^H\mathbf{U}\mathbf{U}^H\mathbf{A}\mathbf{U} = \mathbf{U}^H\mathbf{A}^H\mathbf{A}\mathbf{U} \\ &= \mathbf{U}^H\mathbf{A}\mathbf{A}^H\mathbf{U} = \mathbf{U}^H\mathbf{A}\mathbf{U}\mathbf{U}^H\mathbf{A}^H\mathbf{U} = (\mathbf{U}^H\mathbf{A}\mathbf{U})(\mathbf{U}^H\mathbf{A}\mathbf{U})^H = \mathbf{T}\mathbf{T}^H. \end{aligned}$$

$$\mathbf{T} = \begin{bmatrix} t_{11} & t_{12} & \dots & t_{1n} \\ 0 & t_{22} & \dots & t_{2n} \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ 0 & 0 & \dots & t_{nn} \end{bmatrix} : \text{ezért } [\mathbf{T}^H\mathbf{T}]_{11} = \|t_{11}\|^2,$$

$[\mathbf{T}\mathbf{T}^H]_{11} = \|t_{11}\|^2 + \|t_{12}\|^2 + \dots + \|t_{1n}\|^2$, amiből $t_{12} = \dots = t_{1n} = 0$.

Hasonlóan a $[\mathbf{T}^H\mathbf{T}]_{22}$ és a $[\mathbf{T}\mathbf{T}^H]_{22}$ elemekből $t_{23} = \dots = t_{2n} = 0$,

stb. Tehát $\mathbf{T}$ diagonális.

Kvadrátikus formák

Kvadratikus formák

Multi- és bilineáris függvények

Multilineáris függvények

D Legyen $\mathcal{V}$ egy $\mathbb{F}$ test fölötti vektortér. Az $m : \mathcal{V}^n \rightarrow \mathbb{F}$ **multilineáris** függvény, ha minden változójában lineáris a többi rögzítése mellett. $n = 2$ esetén **bilineárisnak** nev. Tehát a $b : \mathcal{V} \times \mathcal{V} \rightarrow \mathbb{F}$ függvény **bilineáris**, ha bármely $\mathbf{u}, \mathbf{v}, \mathbf{w} \in \mathcal{V}$ és $c \in \mathbb{F}$ esetén

$$\begin{aligned} b(\mathbf{u} + \mathbf{v}, \mathbf{w}) &= b(\mathbf{u}, \mathbf{w}) + b(\mathbf{v}, \mathbf{w}), & b(c\mathbf{v}, \mathbf{w}) &= c b(\mathbf{v}, \mathbf{w}), \\ b(\mathbf{u}, \mathbf{v} + \mathbf{w}) &= b(\mathbf{u}, \mathbf{v}) + b(\mathbf{u}, \mathbf{w}), & b(\mathbf{v}, c\mathbf{w}) &= c b(\mathbf{v}, \mathbf{w}), \end{aligned}$$

- P**
1. Az n -edrendű determináns a sorvektorainak multilineáris függvénye, mivel minden sorában homogén és additív. A 2×2 -es $b(\mathbf{x}, \mathbf{y}) = \begin{vmatrix} x_1 & x_2 \\ y_1 & y_2 \end{vmatrix} = x_1y_2 - x_2y_1$ determináns így bilineáris, ahol $\mathbf{x}, \mathbf{y} \in \mathbb{R}^2$.
  2. a skaláris szorzás $\mathbb{R}^n$ -ben bilineáris: $\mathbf{x} \cdot \mathbf{y} = \sum_{i=1}^n x_i y_i$,
  3. $b(\mathbf{x}, \mathbf{y}) = \mathbf{x}^T \mathbf{A} \mathbf{y}$ bilineáris, ahol $\mathbf{A} \in \mathbb{F}^{n \times n}$.

Szeszkvilineáris (komplex bilineáris) függvény

D Legyen $\mathcal{V}$ egy $\mathbb{C}$ fölötti vektortér. A $b : \mathcal{V} \times \mathcal{V} \rightarrow \mathbb{C}$ függvényt **komplex bilineáris függvénynek** vagy **szeszkvilineáris függvénynek** nevezzük, ha bármely $\mathbf{u}, \mathbf{v}, \mathbf{w} \in \mathcal{V}$ és $c \in \mathbb{C}$ esetén

$$\begin{aligned} b(\mathbf{u} + \mathbf{v}, \mathbf{w}) &= b(\mathbf{u}, \mathbf{w}) + b(\mathbf{v}, \mathbf{w}), & b(c\mathbf{v}, \mathbf{w}) &= \bar{c} b(\mathbf{v}, \mathbf{w}), \\ b(\mathbf{u}, \mathbf{v} + \mathbf{w}) &= b(\mathbf{u}, \mathbf{v}) + b(\mathbf{u}, \mathbf{w}), & b(\mathbf{v}, c\mathbf{w}) &= c b(\mathbf{v}, \mathbf{w}), \end{aligned}$$

azaz b „konjugált lineáris” az első változóban, a 2. rögzítése mellett és lineáris a 2. változóban, az első rögzítése mellett.

- P
1. $b(\mathbf{x}, \mathbf{y}) = \mathbf{x}^H \mathbf{B} \mathbf{y}$, ahol $\mathbf{B} \in \mathbb{C}^{n \times n}$,
  2. skaláris szorzás $\mathbb{C}^n$ -ben: $\mathbf{x} \cdot \mathbf{y} = \mathbf{x}^H \mathbf{y} = \sum_{i=1}^n \bar{x}_i y_i$,

Bilineáris függvény mátrixa – Gram-mátrix

- D** Legyen a $\mathcal{V}_{\mathbb{F}}$ vektortér egy bázisa $\mathcal{C} = \{\mathbf{c}_1, \mathbf{c}_2, \dots, \mathbf{c}_n\}$. A $b : \mathcal{V} \times \mathcal{V} \rightarrow \mathbb{F}$ (komplex) bilineáris függvény $\mathcal{C}$ bázisra vonatkozó **mátrixán**, vagy **Gram-mátrixán** azt a **B** mátrixot értjük, melyre $[\mathbf{B}]_{ij} = b(\mathbf{c}_i, \mathbf{c}_j)$.
- P** Mi az $\mathbb{R}^2$ -beli skaláris szorzás – mint bilineáris függvény – mátrixa a standard és a $\mathcal{C} = \{(1, 1), (2, -1)\}$ bázisokra nézve!
- M** $b(\mathbf{x}, \mathbf{y}) = \mathbf{x} \cdot \mathbf{y} \rightsquigarrow b(\mathbf{e}_i, \mathbf{e}_j) = \delta_{ij} \rightsquigarrow$ a Gram-mátrix **I**.
- A $\mathcal{C}$ bázisra vonatkozóan $\mathbf{B} = [b(\mathbf{c}_i, \mathbf{c}_j)]_{ij} = [\mathbf{c}_i \cdot \mathbf{c}_j]_{ij} = \begin{bmatrix} 2 & 1 \\ 1 & 5 \end{bmatrix}$.
- F** Mi a 2×2 -es determináns – mint sorvektorainak bilineáris függvénye – mátrixa a fenti bázisokban.
- M** $d(\mathbf{e}_i, \mathbf{e}_j) = \begin{vmatrix} \mathbf{e}_i^T \\ \mathbf{e}_j^T \end{vmatrix} \rightsquigarrow \begin{bmatrix} 0 & 1 \\ -1 & 0 \end{bmatrix}$, ill. $b(\mathbf{c}_i, \mathbf{c}_j) = \begin{vmatrix} \mathbf{c}_i^T \\ \mathbf{c}_j^T \end{vmatrix} \rightsquigarrow \begin{bmatrix} 0 & -3 \\ 3 & 0 \end{bmatrix}$.

Bilineáris függvények mátrixai

T Legyen $\mathcal{V}$ egy $\mathbb{F}$ fölötti vektortér, $\mathcal{C} = \{\mathbf{c}_1, \mathbf{c}_2, \dots, \mathbf{c}_n\}$ egy bázisa, egy $\mathbf{x} \in \mathcal{V}$ vektor $\mathcal{C}$ bázisra vonatkozó koordinátás alakját jelölje $\mathbf{x}_{\mathcal{C}}$. Ha $\mathbf{B}$ a $b : \mathcal{V} \times \mathcal{V} \rightarrow \mathbb{F}$ bilineáris függvény mátrixa a $\mathcal{C}$ bázisra vonatkozóan, akkor $b(\mathbf{x}, \mathbf{y}) = \mathbf{x}_{\mathcal{C}}^T \mathbf{B} \mathbf{y}_{\mathcal{C}}$ (szeszkvilineáris: $\mathbf{x}_{\mathcal{C}}^H \mathbf{B} \mathbf{y}_{\mathcal{C}}$).

P A 2×2 -es det: $b(\mathbf{x}, \mathbf{y}) = x_1 y_2 - x_2 y_1 = \begin{bmatrix} x_1 & x_2 \end{bmatrix} \begin{bmatrix} 0 & 1 \\ -1 & 0 \end{bmatrix} \begin{bmatrix} y_1 \\ y_2 \end{bmatrix}$

K A $b : \mathcal{V} \times \mathcal{V} \rightarrow \mathbb{F}$ bilineáris függvényhez annak $\mathcal{C}$ bázisra vonatkozó Gram-mátrixát rendelő $b \rightarrow \mathbf{B}$ leképezés bijekció a bilineáris függvények és az $\mathbb{F}^{n \times n}$ között, ahol

$$b(\mathbf{x}, \mathbf{y}) = \mathbf{x}_{\mathcal{C}}^T \mathbf{B} \mathbf{y}_{\mathcal{C}}.$$

(szeszkvilineáris függvényekre is, ahol $b(\mathbf{x}, \mathbf{y}) = \mathbf{x}_{\mathcal{C}}^H \mathbf{B} \mathbf{y}_{\mathcal{C}}$).

Bilineáris függvény mátrixa báziscsere után

Á Legyen $\mathbf{M}$ a $\mathcal{B}$ -ről $\mathcal{C}$ -re való áttérés mátrixa, azaz $\mathbf{x}_{\mathcal{C}} = \mathbf{M}_{\mathcal{C} \leftarrow \mathcal{B}} \mathbf{x}_{\mathcal{B}}$,
 $\mathbf{y}_{\mathcal{C}} = \mathbf{M}_{\mathcal{C} \leftarrow \mathcal{B}} \mathbf{y}_{\mathcal{B}}$. Ekkor

$$b(\mathbf{x}, \mathbf{y}) = \mathbf{x}_{\mathcal{C}}^{\top} \mathbf{B} \mathbf{y}_{\mathcal{C}} = \mathbf{x}_{\mathcal{B}}^{\top} \mathbf{M}^{\top} \mathbf{B} \mathbf{M} \mathbf{y}_{\mathcal{B}}$$

D Azt mondjuk, hogy $\mathbf{A}$ és $\mathbf{B}$ **kongruensek**, jelölése $\mathbf{A} \cong \mathbf{B}$, ha van olyan invertálható $\mathbf{M}$ mátrix, hogy $\mathbf{A} = \mathbf{M}^{\top} \mathbf{B} \mathbf{M}$.

Á $\mathbf{A} \cong \mathbf{B} \iff$ van olyan bilineáris függvény, melynek a két mátrix a Gram-mátrixa két bázisban.

m Míg a lineáris leképezés mátrixa báziscsere esetén hasonló mátrixra változik, addig bilineáris függvény mátrixa egy vele kongruensre.

m Komplex bilineáris függvény esetén $\mathbf{A} = \mathbf{M}^{\text{H}} \mathbf{B} \mathbf{M}$.

Kvadratikus formák

A kvadratikus forma és a főtengetytétel

Homogén másodfokú polinomok = kvadratikus alakok

- P** Homogén másodfokú polinom mátrixszorzatos alakja: Írjuk fel az $x_1^2 + 2x_2^2 + 2x_3^2 - 5x_1x_2 - 3x_2x_1 + 5x_1x_3 - x_3x_1$ kifejezést mátrixszorzatos alakban szimmetrikus mátrixszal!
- M** A vegyes tagokat először összevonva, majd két egyenlő együtthatójú részre bontva

$$\begin{aligned} & x_1^2 + 2x_2^2 + 2x_3^2 - 8x_1x_2 + 4x_1x_3 \\ &= x_1^2 + 2x_2^2 + 2x_3^2 - 4x_1x_2 - 4x_2x_1 + 2x_1x_3 + 2x_3x_1 \\ &= x_1^2 - 4x_1x_2 + 2x_1x_3 - 4x_2x_1 + 2x_2^2 + 0x_2x_3 + 2x_3x_1 + 0x_3x_2 + 2x_3^2 \\ &= \begin{bmatrix} x_1 & x_2 & x_3 \end{bmatrix} \begin{bmatrix} 1 & -4 & 2 \\ -4 & 2 & 0 \\ 2 & 0 & 2 \end{bmatrix} \begin{bmatrix} x_1 \\ x_2 \\ x_3 \end{bmatrix}. \end{aligned}$$

- D** $!$ b egy $\mathbb{F}$ fölötti bilineáris függvény. A $q(\mathbf{x}) = b(\mathbf{x}, \mathbf{x})$ függvényt kvadratikus alaknak vagy kvadratikus formának nevezzük.

Kvadrátikus alak Σ -jelöléssel

$$\begin{aligned} q: \mathbb{R}^n &\rightarrow \mathbb{R}; \begin{bmatrix} x_1 \\ x_2 \\ \vdots \\ x_n \end{bmatrix} \mapsto \begin{bmatrix} x_1 & x_2 & \dots & x_n \end{bmatrix} \begin{bmatrix} a_{11} & a_{12} & \dots & a_{1n} \\ a_{21} & a_{22} & \dots & a_{2n} \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ a_{n1} & a_{n2} & \dots & a_{nn} \end{bmatrix} \begin{bmatrix} x_1 \\ x_2 \\ \vdots \\ x_n \end{bmatrix} \\ &= \begin{bmatrix} \sum_{i=1}^n a_{i1}x_i & \sum_{i=1}^n a_{i2}x_i & \dots & \sum_{i=1}^n a_{in}x_i \end{bmatrix} \begin{bmatrix} x_1 \\ x_2 \\ \vdots \\ x_n \end{bmatrix} \\ &= \sum_{i=1}^n a_{i1}x_i x_1 + \sum_{i=1}^n a_{i2}x_i x_2 + \dots + \sum_{i=1}^n a_{in}x_i x_n \\ &= \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^n a_{ij}x_i x_j. \end{aligned}$$

Valós és komplex kvadratikus alak

m A **valós kvadratikus alak (kvadratikus forma)** tehát egy

$$q : \mathbb{R}^n \rightarrow \mathbb{R}; \mathbf{x} \mapsto \mathbf{x}^T \mathbf{A} \mathbf{x}$$

függvény, ahol $\mathbf{A}$ szimmetrikus mátrix.

m komplexekre érdekesebb lehet a következő:

D **Komplex kvadratikus alak** $q : \mathbb{C}^n \rightarrow \mathbb{C}; \mathbf{x} \mapsto \mathbf{x}^H \mathbf{A} \mathbf{x}$

T Komplex kvadratikus alaknál különböző négyzetes mátrixok különböző alakot adnak, és egy ilyen alak pontosan akkor valós értékű, ha $\mathbf{A}$ önadjungált.

B Az utolsó állításhoz: $(\mathbf{x}^H \mathbf{A} \mathbf{x})^H = \mathbf{x}^H \mathbf{A}^H \mathbf{x} = \mathbf{x}^H \mathbf{A} \mathbf{x}$, és csak a valós számok egyeznek meg saját konjugáltjukkal.

m Valós esetben a kvadratikus alakok és a szimmetrikus mátrixok közt van bijekció, komplex esetben a komplex kvadratikus alakok és a mátrixok között.

Áttérés más bázisra

Á Másik bázisra való áttéréskor a $b(\mathbf{x}, \mathbf{y})$ bilineáris függvény $\mathbf{B}$ mátrixa $\mathbf{M}^T \mathbf{B} \mathbf{M}$ -re változik, így ez igaz a belőle képzett $q(\mathbf{x}) = b(\mathbf{x}, \mathbf{x})$ kvadratikus alakra is: $\mathbf{M} = \mathbf{M}_{\mathcal{E} \leftarrow \mathcal{C}}$, $\mathbf{x}_{\mathcal{E}} = \mathbf{M}_{\mathcal{E} \leftarrow \mathcal{C}} \mathbf{x}_{\mathcal{C}}$, így $\mathbf{x}^T \mathbf{B} \mathbf{x} = (\mathbf{M} \mathbf{x}_{\mathcal{C}})^T \mathbf{B} (\mathbf{M} \mathbf{x}_{\mathcal{C}}) = \mathbf{x}_{\mathcal{C}}^T (\mathbf{M}^T \mathbf{B} \mathbf{M}) \mathbf{x}_{\mathcal{C}}$.

P Írjuk fel a $q(x, y) = x^2 - 6xy + y^2$ kvadratikus alakot a $\mathcal{C} = \{(2, 1), (3, 1)\}$ bázisban!

M $q(x, y) = \begin{bmatrix} x & y \end{bmatrix} \begin{bmatrix} 1 & -3 \\ -3 & 1 \end{bmatrix} \begin{bmatrix} x \\ y \end{bmatrix}$, $\mathbf{M}_{\mathcal{E} \leftarrow \mathcal{C}} = \begin{bmatrix} 2 & 3 \\ 1 & 1 \end{bmatrix}$, $\rightsquigarrow$

$$\mathbf{M}^T \mathbf{A} \mathbf{M} = \begin{bmatrix} 2 & 1 \\ 3 & 1 \end{bmatrix} \begin{bmatrix} 1 & -3 \\ -3 & 1 \end{bmatrix} \begin{bmatrix} 2 & 3 \\ 1 & 1 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} -7 & -8 \\ -8 & -8 \end{bmatrix}$$

Tehát a kvadratikus alak a $\mathcal{C}$ bázisban

$$\begin{bmatrix} \xi & \eta \end{bmatrix} \begin{bmatrix} -7 & -8 \\ -8 & -8 \end{bmatrix} \begin{bmatrix} \xi \\ \eta \end{bmatrix} = -7\xi^2 - 16\xi\eta - 8\eta^2.$$

T Főtengelytétel – főtengely-transzformáció

A egy n -edrendű valós szimmetrikus mátrix, $\mathbf{Q}^T \mathbf{A} \mathbf{Q} = \Lambda$ ortogonális diagonalizálása. Az $\mathbf{x} = \mathbf{Q} \mathbf{y}$ helyettesítés az $\mathbf{x}^T \mathbf{A} \mathbf{x}$ kvadratikus formát az $\mathbf{y}^T \Lambda \mathbf{y}$ kvadratikus formába transzformálja (ez a főtengely-transzformáció), mely kifejtve csak négyzetes tagokat tartalmaz, azaz

$$\mathbf{x}^T \mathbf{A} \mathbf{x} = \mathbf{y}^T \Lambda \mathbf{y} = \lambda_1 y_1^2 + \lambda_2 y_2^2 + \cdots + \lambda_n y_n^2,$$

ahol $\lambda_1, \lambda_2, \dots, \lambda_n$ az $\mathbf{A}$ mátrix sajátértékei. Választható $\mathbf{Q}$ úgy, hogy $\det(\mathbf{Q}) = 1$ legyen.

B $\mathbf{x}^T \mathbf{A} \mathbf{x} = (\mathbf{Q} \mathbf{x})^T \mathbf{A} \mathbf{Q} \mathbf{x} = \mathbf{x}^T \mathbf{Q}^T \mathbf{A} \mathbf{Q} \mathbf{x} = \mathbf{y}^T \Lambda \mathbf{y}$

D A csak négyzetes tagokat tartalmazó alakot **kanonikus alaknak** is nevezik.

Főtengely-transzformáció

P Határozzuk meg a $q(x, y) = 4xy$ kvadratikus forma kanonikus alakját főtengely-transzformációval és azt az ortonormált bázist, melyben ilyen alakú.

M A mátrixszorzat-alak:

$$\begin{bmatrix} x & y \end{bmatrix} \begin{bmatrix} 0 & 2 \\ 2 & 0 \end{bmatrix} \begin{bmatrix} x \\ y \end{bmatrix}.$$

A mátrix $(\lambda, \mathbf{x})$ sajátpárjai egységnyi sajátvektorokkal:

$(2, \frac{1}{\sqrt{2}}(1, 1)), (-2, \frac{1}{\sqrt{2}}(1, -1)) \rightsquigarrow$ a kanonikus alak $2\xi^2 - 2\eta^2$.

$$\begin{vmatrix} \frac{1}{\sqrt{2}} & \frac{1}{\sqrt{2}} \\ \frac{1}{\sqrt{2}} & -\frac{1}{\sqrt{2}} \end{vmatrix} = -1,$$

így jobbsodrású lesz a bázist, ha pl. a második vektor

-1-szeresét vesszük: $\left\{ \frac{1}{\sqrt{2}} \begin{bmatrix} 1 \\ 1 \end{bmatrix}, \frac{1}{\sqrt{2}} \begin{bmatrix} -1 \\ 1 \end{bmatrix} \right\}$.

Főtengely-transzformáció

- P** Adjunk meg egy olyan jobbsodrású ortonormált bázist, melyben a

$$q(x, y, z) = -4x^2 + 12xz + 2y^2 + 12yz + 9z^2$$

kvadratikus alak csak négyzetes tagokból áll és adjuk meg ezt az alakját.

- M** A kvadratikus alak mátrixa

$$q(x, y, z) = \begin{bmatrix} x & y & z \end{bmatrix} \begin{bmatrix} -4 & 0 & 6 \\ 0 & 2 & 6 \\ 6 & 6 & 9 \end{bmatrix} \begin{bmatrix} x \\ y \\ z \end{bmatrix}$$

$$\begin{bmatrix} -4 & 0 & 6 \\ 0 & 2 & 6 \\ 6 & 6 & 9 \end{bmatrix} = \frac{1}{7} \begin{bmatrix} 2 & 3 & -6 \\ 3 & -6 & -2 \\ 6 & 2 & 3 \end{bmatrix} \begin{bmatrix} 14 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & -7 \end{bmatrix} \frac{1}{7} \begin{bmatrix} 2 & 3 & 6 \\ 3 & -6 & 2 \\ -6 & -2 & 3 \end{bmatrix}$$

- ξ -, η -, ζ -val jelölve az új változókat $q(\xi, \eta, \zeta) = 14\xi^2 - 7\zeta^2$.

Főtengely-transzformáció

- Mivel

$$\det(\mathbf{Q}) = \frac{1}{7} \begin{vmatrix} 2 & 3 & -6 \\ 3 & -6 & -2 \\ 6 & 2 & 3 \end{vmatrix} = -1,$$

ezért például a $\mathbf{Q}$ harmadik oszlopának -1 -szeresével jobbsodrású lesz:

$$\left\{ \begin{bmatrix} 2/7 \\ 3/7 \\ 6/7 \end{bmatrix}, \begin{bmatrix} 3/7 \\ -6/7 \\ 2/7 \end{bmatrix}, \begin{bmatrix} 6/7 \\ 2/7 \\ -3/7 \end{bmatrix} \right\}.$$

Kvadratikus formák

Szignatúra/tehetetlenség/inercia

D **Mátrix tehetetlensége, inerciája, szignatúrája**

Tegyük fel, hogy a valós szimmetrikus $\mathbf{A}$ mátrix kongruens a diagonális $\mathbf{D}$ mátrixszal. Jelölje $\mathbf{D}$ főátlóbeli elemei közül n_+ a pozitív előjelűek, n_- a negatív előjelűek és n_0 a zérus értékűek számát. Az $\mathbf{A}$ mátrix **tehetetlenségén**, **inerciáján** vagy **szignatúráján** az (n_+, n_-, n_0) hármast értjük.

- P $q(x, y) = 4xy$ kanonikus alakja $2\xi^2 - 2\eta^2$, tehetetlensége $(1, 1, 0)$.
 $q(x, y, z) = -4x^2 + 12xz + 2y^2 + 12yz + 9z^2$ kanonikus alakja
 $q(\xi, \eta, \zeta) = 14\xi^2 - 7\zeta^2$, tehetetlensége $(1, 1, 1)$.

T **Sylvester-féle tehetetlenségi tétel**

Két valós szimmetrikus mátrix pontosan akkor kongruens, ha azonos a tehetetlenségük.

Diagonalizálás szimultán sor-oszlopműveletekkel

- A szimmetrikus $\mathbf{A}$ mátrixot elemi sorműveletekkel hozzuk felső háromszög alakra úgy, hogy minden sorművelettel azonos oszlopműveletet is végezzünk el utána, és csak főátlóbeli elemmel elimináljunk.

Á E szimultán sor-oszlopműveletek szimmetrikus mátrixot szimmetrikusba visznek.

- E műveletek felírhatók elemi mátrixokkal való szorzással is. Ha $\mathbf{E}$ elemi mátrix, akkor $\mathbf{EA}$ az $\mathbf{A}$ sorain ugyanazt a műveletet végzi, mint $\mathbf{AE}^T$ az $\mathbf{A}$ oszlopain (ugyanis $(\mathbf{EA})^T = \mathbf{A}^T \mathbf{E}^T = \mathbf{AE}^T$).
- k ilyen műveletpár után a következőt kapjuk:

$$\mathbf{E}_k \dots \mathbf{E}_2 \mathbf{E}_1 \mathbf{A} \mathbf{E}_1^T \mathbf{E}_2^T \dots \mathbf{E}_k^T = \mathbf{M}^T \mathbf{A} \mathbf{M} = \mathbf{D} \cong \mathbf{A}.$$

- $\mathbf{D} = \mathbf{M}^T \mathbf{A} \mathbf{M}$ szimmetrikus felsőháromszög-mátrix $\rightsquigarrow$ diagonális.
- Semmi nem garantálja, hogy az $\mathbf{M}$ mátrix ortogonális, így a diagonális alak nem biztos, hogy a sajátértékeket tartalmazza.

P Küszöböljük ki a vegyes tagokat az $2xy + 2xz + 2yz$ kvadratikus alakban.

M A kvadratikus alak mátrixa és a sor- és oszlopműveletek:

$$\mathbf{B} = \begin{bmatrix} 0 & 1 & 1 \\ 1 & 0 & 1 \\ 1 & 1 & 0 \end{bmatrix} \xrightarrow{S_1+S_2} \begin{bmatrix} 1 & 1 & 2 \\ 1 & 0 & 1 \\ 1 & 1 & 0 \end{bmatrix} \xrightarrow{O_1+O_2} \begin{bmatrix} 2 & 1 & 2 \\ 1 & 0 & 1 \\ 2 & 1 & 0 \end{bmatrix}$$
$$\xrightarrow{\substack{S_2-\frac{1}{2}S_1 \\ S_3-S_1}} \begin{bmatrix} 2 & 1 & 2 \\ 0 & -\frac{1}{2} & 0 \\ 0 & 0 & -2 \end{bmatrix} \xrightarrow{\substack{O_2-\frac{1}{2}O_1 \\ O_3-O_1}} \begin{bmatrix} 2 & 0 & 0 \\ 0 & -\frac{1}{2} & 0 \\ 0 & 0 & -2 \end{bmatrix} = \mathbf{D}$$

$$\rightsquigarrow 2\xi^2 - \frac{1}{2}\eta^2 - 2\zeta^2.$$

m **B** sajátértékei $2, -1, -1$, így főtengely-transzformációval a $2\xi^2 - \eta^2 - \zeta^2$ alakot kapjuk.

Kvadratikus formák

Kvadratikus alak jellege/definitisége

D **Definittség: a kvadratikus alak, illetve mátrix jellege**

Legyen $\mathbf{A}$ valós szimmetrikus vagy komplex önadjungált mátrix. Azt mondjuk, hogy az $f(\mathbf{x}) = \mathbf{x}^T \mathbf{A} \mathbf{x}$ valós (illetve az $f(\mathbf{x}) = \mathbf{x}^H \mathbf{A} \mathbf{x}$ komplex) **kvadratikus forma**, illetve hogy az $\mathbf{A}$ szimmetrikus (önadjungált) mátrix

- **pozitív definit (pd)**, ha $f(\mathbf{x}) > 0$,
- **pozitív szemidefinit (psd)**, ha $f(\mathbf{x}) \geq 0$,
- **negatív definit (nd)**, ha $f(\mathbf{x}) < 0$,
- **negatív szemidefinit (nsd)**, ha $f(\mathbf{x}) \leq 0$

bármely $\mathbf{x} \neq \mathbf{0}$ vektor esetén, és azt mondjuk, hogy f

- **indefinit (ind)**, ha pozitív és negatív értékeket is fölvesz.

J pd: $\mathbf{A} \succ 0$, psd: $\mathbf{A} \succeq 0$ ($\mathbf{A} \succcurlyeq 0$), nd: $\mathbf{A} \prec 0$, nsd: $\mathbf{A} \preceq 0$ ($\mathbf{A} \preccurlyeq 0$)

Példák definit és indefinit kvadratikus alakokra

P $f(x, y) = x^2 + 2y^2$, $g(x, y) = x^2 - 2y^2$, $h(x, y) = -x^2 - 2y^2$,
 $k(x, y, z) = x^2 + 2y^2$

M f pozitív definit, hisz az $(x, y) \neq (0, 0)$ esetén értéke mindig pozitív, g indefinit, h negatív definit, és k pozitív szemidefinit, hisz értéke $(x, y, z) \neq (0, 0, 0)$ esetén is lehet 0 (ha $x = y = 0$, de $z \neq 0$)

- szignatúráik: $(2, 0, 0)$, $(1, 1, 0)$, $(0, 2, 0)$, $(2, 0, 1)$

P I pozitív definit, ugyanis $\mathbf{x}^T I \mathbf{x} = \mathbf{x}^T \mathbf{x} = \|\mathbf{x}\|^2 > 0$, ha $\mathbf{x} \neq \mathbf{0}$.

P Ha $\mathbf{A}$ negatív (szemi)definit, akkor $-\mathbf{A}$ pozitív (szemi)definit.

P Ha $\mathbf{A} = [a]$, azaz $\mathbf{A}$ 1×1 -es, akkor $\mathbf{A}$ pontosan akkor pozitív definit, ha $a > 0$. (Tehát a pozitív definittség a pozitivitás, a pozitív szemidefinittség a nemnegativitás kiterjesztésének tekinthető.)

További példák definit és indefinit kvadratikus alakokra

- T** Tetszőleges $\mathbf{A}$ valós mátrix esetén $\mathbf{A}^T\mathbf{A}$ pozitív szemidefinit, és pontosan akkor pozitív definit, ha $\mathbf{A}$ teljes oszloprangú.
- B** $\mathbf{x}^T\mathbf{A}^T\mathbf{A}\mathbf{x} = (\mathbf{A}\mathbf{x})^T(\mathbf{A}\mathbf{x}) = \|\mathbf{A}\mathbf{x}\|^2 \geq 0$.
- $\mathbf{A}\mathbf{x} = \mathbf{0}$ ($\mathbf{x} \neq \mathbf{0}$) $\iff$ $\mathbf{A}$ oszlopvektorai lineárisan összefüggők $\rightsquigarrow$ $\mathbf{A}^T\mathbf{A}$ pozitív definit $\iff$ $\mathbf{A}$ teljes oszloprangú
- P** Osztályozzuk a szimmetr. $\mathbb{R}^{3 \times 3}$ mátrixokat kongruencia szerint!
- M** A kongruenciaosztályok száma 10, mert a 3-at ennyiféleképp lehet három nemnegatív szám összegére bontani. Az osztályok egyikében csak a nullmátrix van, a többi osztályozható definititásuk szerint, nevezetesen

pd	(3, 0, 0)	nd	(0, 3, 0)	ind	(1, 1, 1)	O	(0, 0, 3)
psd	(2, 0, 1)	nsd	(0, 2, 1)		(2, 1, 0)		
	(1, 0, 2)		(0, 1, 2)		(1, 2, 0)		

- T A valós szimmetrikus, illetve a komplex önadjungált $\mathbf{A}$ mátrix (ill. az $\mathbf{x}^H \mathbf{A} \mathbf{x}$ kvadratikus forma) pontosan akkor
- pozitív defínit, ha $\mathbf{A}$ minden sajátértéke pozitív;
  - pozitív szemidefínit, ha $\mathbf{A}$ minden sajátértéke nemnegatív;
  - negatív defínit, ha $\mathbf{A}$ minden sajátértéke negatív;
  - negatív szemidefínit, ha $\mathbf{A}$ minden sajátértéke nempozitív;
  - indefínit, ha $\mathbf{A}$ -nak van pozitív és negatív sajátértéke is.

- D** Válasszuk ki egy négyzetes mátrix néhány sorát, és ugyanannyiadik sorszámú oszlopát, a többi sort és oszlopot hagyjuk el. Az így kapott négyzetes részmátrix determinánsát a mátrix **főminorának (principal minor)** nevezzük. Ha az első k sort és az első k oszlopot választjuk ki, k -adrendű vagy k -edik **vezető főminorról (leading principal minor)**, vagy **(bal felső) sarokaldeterminánsról** beszélünk.
- T** **Definit mátrixok (vezető) főminorai:** A valós szimmetrikus $\mathbf{A}$ mátrix (az $\mathbf{x}^T \mathbf{A} \mathbf{x}$ kvadratikus forma) pontosan akkor
- pd, ha $\mathbf{A}$ minden főminora pozitív;
  - pszd, ha $\mathbf{A}$ minden főminora nemnegatív;
  - pd, ha $\mathbf{A}$ minden vezető főminora pozitív (+ + ...);
  - nd, ha $\mathbf{A}$ minden páratlan rendű vezető főminora negatív, páros rendű vezető főminora pozitív (− + − + ...)

P Határozzuk meg az alábbi mátrixok jellegét!

$$\mathbf{A} = \begin{bmatrix} 2 & 1 & 1 \\ 1 & 2 & 1 \\ 1 & 1 & 2 \end{bmatrix}, \mathbf{B} = \begin{bmatrix} 0 & 1 & 1 \\ 1 & 0 & 1 \\ 1 & 1 & 0 \end{bmatrix}, \mathbf{C} = \begin{bmatrix} -2 & 1 & 1 \\ 1 & -2 & 1 \\ 1 & 1 & -2 \end{bmatrix}, \mathbf{D} = \begin{bmatrix} 2 & 1 & 1 \\ 1 & -2 & 1 \\ 1 & 1 & 2 \end{bmatrix}$$

M 1. mo: Az **A** mátrix sajátértékei 1, 1 és 4 $\rightsquigarrow$ pozitív definit.

2. mo: a vezető főminorok: 2, 3, 4 $\rightsquigarrow$ pozitív definit.

- 1. mo: **B** sajátértékei $-1, -1$ és 2 $\rightsquigarrow$ indefinit ($(-1, 1, 0)$ -ban -2 , $(1, 1, 0)$ -ban 2)
- 2. mo: a vezető főminorok: $0, -1, 2$ (a 2-dik negatív) $\rightsquigarrow$ indefinit
- **C** sajátértékei $-3, -3$ és 0 , $\rightsquigarrow$ negatív szemidef. ($(1, 1, 1)$ -ben 0)
- **D**-nek van 1×1 -es pozitív és negatív főminora is $\rightsquigarrow$ indefinit ($(1, 0, 0)$ -ban 2 , $(0, 1, 0)$ -ban -2)

Kvadratikus formák

(Szemi)definit mátrixok faktorizációja

Pozitív szemidefinit mátrixok faktorizációja

T $\mathbf{A} \in \mathbb{R}^{n \times n}$ szimmetrikus. A köv. ekvivalensek:

1. $\mathbf{A}$ pozitív szemidefinit,
2. $\exists$ pozitív szemidefinit $\mathbf{B}$, hogy $\mathbf{A} = \mathbf{B}^2$.
3. $\exists \mathbf{C}$ mátrix, hogy $\mathbf{A} = \mathbf{C}^T \mathbf{C}$.

$\mathbf{A}$ $\mathbf{B}$ mátrix egyértelmű, vagyis egy pozitív szemidefinit mátrixnak egyetlen négyzetgyöke van a pozitív szemidefinit mátrixok közt.

- B** (1. $\Rightarrow$ 2.) $\mathbf{A}$ szimmetrikus $\rightsquigarrow \mathbf{A} = \mathbf{Q} \mathbf{\Lambda} \mathbf{Q}^T$ $\mathbf{A}$ pozitív szemidefinit $\rightsquigarrow \forall i: \lambda_i \geq 0 \rightsquigarrow \mathbf{\Lambda}$ főátlóbeli elemeiből négyzetgyök vonható $\rightsquigarrow \mathbf{A} = \mathbf{Q} (\mathbf{\Lambda}^{\frac{1}{2}}) \mathbf{Q}^T \mathbf{Q} \mathbf{\Lambda}^{\frac{1}{2}} \mathbf{Q}^T = \mathbf{B} \mathbf{B}$, ahol $\mathbf{\Lambda}^{\frac{1}{2}} = \text{diag}(\sqrt{\lambda_1}, \dots, \sqrt{\lambda_n})$.
- (2. $\Rightarrow$ 3.) $\mathbf{C} = \mathbf{B}$ vagy $\mathbf{C} = \mathbf{\Lambda}^{\frac{1}{2}} \mathbf{Q}^T$ megfelel ($\mathbf{A} = \mathbf{Q} (\mathbf{\Lambda}^{\frac{1}{2}})^T \mathbf{\Lambda}^{\frac{1}{2}} \mathbf{Q}^T = \mathbf{C}^T \mathbf{C}$).
  - (3. $\Rightarrow$ 1.) korábban láttuk
  - $\mathbf{B}$ egyértelműségének igazolása technikai.

P Van-e olyan **B** és **C** mátrix, melyre $\mathbf{A} = \begin{bmatrix} 9 & -12 \\ -12 & 16 \end{bmatrix} = \mathbf{B}^2 = \mathbf{C}^T \mathbf{C}$?

M Sajátértékek: 25, 0, a sajátvektorok mátrixa $\mathbf{Q} = \frac{1}{5} \begin{bmatrix} 3 & 4 \\ -4 & 3 \end{bmatrix}$, így a sajátfelbontás:

$$\mathbf{A} = \mathbf{Q} \mathbf{\Lambda} \mathbf{Q}^T = \frac{1}{5} \begin{bmatrix} 3 & 4 \\ -4 & 3 \end{bmatrix} \begin{bmatrix} 25 & 0 \\ 0 & 0 \end{bmatrix} \frac{1}{5} \begin{bmatrix} 3 & -4 \\ 4 & 3 \end{bmatrix}$$

$$\mathbf{C} = \mathbf{\Lambda}^{1/2} \mathbf{Q}^T = \begin{bmatrix} 5 & 0 \\ 0 & 0 \end{bmatrix} \frac{1}{5} \begin{bmatrix} 3 & -4 \\ 4 & 3 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} 3 & -4 \\ 0 & 0 \end{bmatrix}$$

$$\mathbf{B} = \mathbf{Q} \mathbf{\Lambda}^{1/2} \mathbf{Q}^T = \frac{1}{5} \begin{bmatrix} 3 & 4 \\ -4 & 3 \end{bmatrix} \begin{bmatrix} 5 & 0 \\ 0 & 0 \end{bmatrix} \frac{1}{5} \begin{bmatrix} 3 & -4 \\ 4 & 3 \end{bmatrix} = \frac{1}{5} \begin{bmatrix} 9 & -12 \\ -12 & 16 \end{bmatrix}$$

$\mathbf{C} = \mathbf{B}$ is jó.

T L! $\mathbf{A} \in \mathbb{R}^{n \times n}$ szimmetrikus. A következők ekvivalensek:

1. $\mathbf{A}$ pozitív definit,
2. az $\mathbf{A} = \mathbf{LU}$ LU-felbontásban $\mathbf{U}$ minden főátlóbeli eleme pozitív,
3. van olyan valós $\mathbf{R}$ felsőháromszög-mátrix, melynek minden főátlóbeli eleme pozitív, és $\mathbf{A} = \mathbf{R}^T \mathbf{R}$.
4. van olyan invertálható valós $\mathbf{C}$ mátrix, hogy $\mathbf{A} = \mathbf{C}^T \mathbf{C}$,

A 3. pont szerinti $\mathbf{R}$ egyértelmű!

D Az $\mathbf{A} = \mathbf{R}^T \mathbf{R}$ felbontást az $\mathbf{A}$ mátrix **Cholesky-felbontásának** nevezzük.

P Adjuk meg az **A** mátrix Cholesky-felbontását, ahol

$$\mathbf{A} = \begin{bmatrix} 1 & 1 & 0 \\ 1 & 5 & 2 \\ 0 & 2 & 2 \end{bmatrix}$$

B **A** mátrix pozitív definit ($\chi_{\mathbf{A}}(x) = -x^3 + 8x^2 - 12x + 4$) Az LU-felbontás

$$\mathbf{A} = \begin{bmatrix} 1 & 0 & 0 \\ 1 & 1 & 0 \\ 0 & \frac{1}{2} & 1 \end{bmatrix} \begin{bmatrix} 1 & 1 & 0 \\ 0 & 4 & 2 \\ 0 & 0 & 1 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} 1 & 0 & 0 \\ 1 & 1 & 0 \\ 0 & \frac{1}{2} & 1 \end{bmatrix} \begin{bmatrix} 1 & 0 & 0 \\ 0 & 4 & 0 \\ 0 & 0 & 1 \end{bmatrix} \begin{bmatrix} 1 & 1 & 0 \\ 0 & 1 & \frac{1}{2} \\ 0 & 0 & 1 \end{bmatrix},$$

$\text{diag}(1, 4, 1) = \text{diag}(1, 2, 1) \text{diag}(1, 2, 1)$ és az $\mathbf{R} = \text{diag}(1, 2, 1)\mathbf{L}^T \rightsquigarrow$

$$\mathbf{A} = \begin{bmatrix} 1 & 1 & 0 \\ 1 & 5 & 2 \\ 0 & 2 & 2 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} 1 & 0 & 0 \\ 1 & 2 & 0 \\ 0 & 1 & 1 \end{bmatrix} \begin{bmatrix} 1 & 1 & 0 \\ 0 & 2 & 1 \\ 0 & 0 & 1 \end{bmatrix}.$$